МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ
Кафедра теорії і історії мистецтв

ДОГАДАЙЛО ДАР'Я МАКСИМІВНА

«ПЕЙЗАЖНИЙ ЖАНР У ТВОРЧОСТІ ВАЛЕРІЯ ШМАТЬКА: ЕВОЛЮЦІЯ, ОСОБЛИВОСТІ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ»

диплом студентки четвертого курсу
освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр
за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація»»
галузі знань 02 «Культура і мистецтво»
Кваліфікація: Бакалавр образотворчого мистецтва,
декоративного мистецтва, реставрації/
мистецтвознавець»

Науковий керівник:
Мельничук Л. Ю.,
доцент, канд. мистецтвознавства
Національна шкала:_____
Кількість балів:_____
Оцінка ECTS_____

Харків — 2022

ЗМІСТ

ВСТУП……..……..……...…….……..…..3

РОЗДІЛ 1. Стан наукової вивченості теми. Методика та джерельна база дослідження……6

1.1. Аналіз літератури……..……6

1.2. Методика та джерельна база дослідження ……..…10

Висновки до Розділу 1…….....…….....……....11

РОЗДІЛ 2. Валерій Шматько як представник харківської пейзажної школи: формування творчої особистості…..……..……13

Висновки до Розділу 2……..…...……...….21

РОЗДІЛ 3. Художньо-стилістичні особливості живопису В. Шматька……..…23

3.1. Еволюція пейзажного жанру в творчості В. Шматька ……..23

3.2. Особливості творчого методу В. Шматька…….25

3.3. Мистецтвознавчий аналіз пейзажних серій В. Шматька……28

Висновки до Розділу 3. …….....37

ВИСНОВКИ…….....…39

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….....43

ДОДАТКИ

Додаток А. Список ілюстрацій……...……..47

Додаток Б. Альбом ілюстрацій ……..……..…49

Додаток В. Інтерв’ю Д. Догадайло з Валерієм Шматьком. 11.11.2020……....81

Додаток Г. Інтерв’ю Д. Догадайло з Валерієм Шматьком. 21.01.2022……...……86

ВСТУП

Актуальність теми. Валерій Шматько (нар. 1965) – український художник, майстер колористичного живопису, сучасний представник славетної харківської пейзажної школи. Її видатні майстри Сергій Васильківський, Михайло Ткаченко, Петро Левченко, Михайло Беркос в останній чверті XIX – на початку XX ст. передавали відчуття краси рідної природи, виявивши високу живописну майстерність.

В. Шматько продовжує традиції харківської художньої школи. Він є пейзажистом, але також працює в жанрах тематичної картини та натюрморту. Твори В. Шматька неодноразово експонувалися на міжнародних та всеукраїнських виставках, де отримували позитивну критику й світові нагороди: золотий знак «Лауреат» (2012) за майстерність в живописі, почесний диплом Міжнародного фонду «Культурне надбання» (2012), «Кращий художник України» (2018) перша номінація, «The best artist» (2019) третя номінація в пленерному конкурсі у Вінниці. Художник неодноразово брав участь у пленерах в Чорногорії, Болгарії, на Близькому Сході, а також в Україні: «Шляхами Васильківського», «Червень у Переяславі» та інших, долучався до проектів мистецької групи «Буріме» (2008), «Обереги» (2021).

Роботи Валерія Шматька зберігаються в колекціях Харківського художнього музею, Київського музею сучасного мистецтва, Вінницького художнього музею та у приватних колекціях в Україні, США, Франції, Кореї, Китаї, Польщі, Болгарії, Іспанії, Італії, Хорватії, Росії тощо.

Творчість Валерія Шматька має важливе значення в розвитку українського мистецтва кінця XX – початку XXI ст., зокрема слобожанської регіональної школи. Утім, на сьогодні дослідженню його творчості присвячені лише окремі статті харківських мистецтвознавців О. Денисенко та Л. Стародубцевої. Відтак подальше вивчення етапів становлення й розвитку мистця,

його творчого методу, образно-стилістичних особливостей творів, сучасних тенденцій і подальших спрямувань у творчості визначають актуальність теми.

Метою дослідження є визначення особливостей розвитку пейзажного жанру у творчості сучасного українського живописця Валерія Шматька в контексті харківської пейзажної школи. Для досягнення визначеної мети поставлено наступні завдання:

— проаналізувати мистецтвознавчі джерела з теми, визначити стан наукової дослідженості;

— простежити творчій шлях В. Шматька, визначити етапи становлення і розвитку творчої особистості митця;

— простежити еволюцію пейзажного живопису в творчості В. Шматька;

— дослідити особливості художньої мови творця;

— здійснити мистецтвознавчий аналіз пейзажних серій В. Шматька, визначити тенденції розвитку пейзажного жанру в творчості художника.

Об’єктом дослідження є творчість Валерія Шматька.

Предметом дослідження є еволюція, особливості, тенденції розвитку пейзажного жанру в мистецтві В. Шматька.

Методи дослідження. Специфіка дослідження обраної проблематики зумовила використання загальнонаукових методів дослідження. У визначенні стану вивченості теми, з’ясуванні теоретичних аспектів жанру пейзажу взагалі і в творчості В. Шматька був використаний принцип історизму і системного аналізу. На основі образно-стилістичного, іконологічного методів та компаративного аналізу, що були використані в дослідженні, встановлено особливості творчого методу митця та його пейзажних серій.

Апробація результатів дослідження і публікації. Основні положення дослідження викладені у виступі на Всеукраїнській науковій конференції професорсько-викладацького складу і здобувачів вищої освіти ХДАДМ за підсумками роботи 2020/2021 навчального року. (Д. Догадайло Пейзажі

Закарпаття у творчості Валерія Шматька). *Всеукраїнська наукова конференція професорсько-викладацького складу і здобувачів вищої освіти ХДАДМ за підсумками роботи 2020/2021 навчального року//Збірник статей. 28 травня 2021 р.,* ХДАДМ. Харків, 2021. 208 с., а також у представленій роботі на Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт 2021/2022 н. р. зі спеціальності «Образотворче мистецтво».

Структура наукової роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (47 позицій), додатків: додаток А – Список ілюстрацій, додаток Б – Альбом ілюстрацій (32 позиції), додатки В, Г – інтерв'ю з Валерієм Шматьком.

РОЗДІЛ 1
Стан наукової вивченості теми

1.1. Аналіз літератури

Про українського художника, пейзажиста Валерія Шматька ґрунтовних наукових джерел на сьогодні немає. Є окремі публікації, які описують основні етапи творчості митця. У вивченні особливостей пейзажного живопису В. Шматька були використані статті до виставок Ольги Денисенко та Лідії Стародубцевої [47].

Твори художника включені в каталоги, які були присвячені міжнародним виставкам та пленерам: «Кращий художник/The best artist» (2018, 2019, 2020) з пленеру в м. Вінниця, «Сирія. Шляхами перших християн» (2008) з пленеру на Близькому Сході, «Contemporary Talents 2008/2009» з виставки в північній Америці в Галереї Пола Скотта, книга-альбом «Блаженні ті очі, що бачать…» (2013), де представлено найкращі твори мистецької формації Буріме, «На березі двох морів» (2013) з пленеру в Криму, каталог з виставки в Китаї «Валерій Шматько», «Червень у Переяславі» (2021) з пленеру, що відбувся в Переяславі, «Шляхами Васильківського: погляд через століття» (2004).

В. Шматько – сучасний представник харківської художньої школи, яка сформувалася та набула розквіту в останній чверті XIX – на початку XX ст. Її дослідженню присвячені праці мистецтвознавиці Валентина Нємцової [29, 30]. Авторка пише про історію та передумови виникнення пейзажної школи: «Серед передумов, що вплинули на становлення харківської художньої школи, велике значення отримала увага міської громадськості, особливо меценатів та представників від адміністрації. Та головну роль в цьому процесі відіграли організаторські здібності і педагогічний талант М. Раєвської-Іванової і Д. Безперчого, які жертвували часом власної творчості заради учнів і змогли підвести своїх підопічних до нових щаблів майстерності» [29, с. 110]. В. Нємцова

стверджує, що методика викладання в школі була майже найкращою, бо вчителі орієнтувалися на досвід європейських шкіл.

Інший важливий етап в розвитку школи пов’язаний з творчістю учнів цього закладу: С. Васильківського, П. Левченка, М. Ткаченка. В. Нємцова вважає, що їхній талант і професіоналізм відмічено на європейському рівні, і це стало головною передумовою для формування пейзажної школи. На її думку, розквіту пейзажного жанру в Харкові сприяли загальноєвропейські і російські традиції: «В русі мистецтва Західної Європи, Росії, України другої половини XIX ст. від академічної рутини і схоластики до проблем сучасного життя і до образу "негероїчної" людини цілком природно на перший план висувається пейзажний жанр» [29, с. 111-112].

В період розвитку регіональних художніх шкіл в Україні художники їздили на навчання за кордон, де отримували нові погляди та знання про живопис. Деякі майстри, такі як П. Орловський, почали цікавитися імпресіонізмом, який тільки-но зароджувався в Європі. Тому з часом почали з’являтися вже українські імпресіоністи. Вивченню творчості імпресіоністів таких, як Е. Дега, К. Піссарро, А. Сислей, О. Ренуар, присвятили свої праці І. Мосін [27], М. Скоробагатько [40], О. Зоріна [16].

Оскільки В. Шматько в своїй творчості використовує імпресіоністичний метод, в дослідженні було використано фундаментальну працю американського історика мистецтв Дж. Ревалда «Історія імпресіонізму» [36]. Ґрунтуючись на історичних фактах і документах, Ревалд показує об'єктивну картину епохи, яка стала підґрунтям для зародження яскравого і неординарного явища – імпресіонізм. Іншим важливим джерелом у вивченні цієї теми стала праця М. та А. Серюллі «Енциклопедія імпресіонізму» [37]. Автори визначають важливі імпресіоністичні методи, яких дотримується кожен митець цього напряму. На противагу академічному мистецтву, який спирається на канони класицизму, – обов'язкове розміщення головних діючих осіб в центрі картини, триплановість

простору, використання історичного сюжету, імпресіоністи висунули власні принципи сприйняття і відображення навколишнього світу і створили новий метод живопису. Дослідники вказують, що суть імпресіонізму полягає в передачі світла, тіні, рефлексів на поверхні предметів роздільними мазками чистих фарб, що зорово розчиняло форму в навколишньому світло-повітряному середовищі. Для передачі змін кольору предмету імпресіоністи почали використовувати кольори, які взаємно підсилювали один одного: червоний і зелений, жовтий і фіолетовий, помаранчевий і блакитний. Ці ж кольори створюють ефект послідовного контрасту. В улюблених своїх жанрах (пейзаж, портрет, багатофігурні композиції) вони прагнули передати свої швидкоплинні враження від навколишнього світу. За словами дослідників, художники малювали людей в русі, під час забави або відпочинку. В імпресіонізмі з'явилася тенденція до стирання чітких меж між жанрами. Бралися сюжети флірту, танців, перебування в кафе і театрі, прогулянок на човнах, на пляжах і в садах, – спрощення задля цілісності гармонії, позбавлення від розповідності. Ілюзорному простору старої картини імпресіоністи протиставили вихоплений з оточуючої дійсності кадр [37].

У дослідженні були використані також мистецтвознавчі праці, в яких порушуються питання побудови художнього образу, лінійної та повітряної перспективи, світла та кольору, стилю, а також філософсько-культурологічного трактування жанру пейзажу, а саме: Б. Віппера [7], Г. Вельфліна [6], А. Зайцева [15], С. Даніеля [11], Н. Волкова [8, 9], М. Алпатова [1].

Цінними джерелами з історії пейзажу як жанру живопису, в якому працює В. Шматько, стали дослідження К. Богемської [4], К. Кларка [21]. Зокрема, в альбомі К. Богемської «Пейзаж. Сторінки історії» розглядаються проблеми жанру, різновиди принципів пейзажного бачення в історії образотворчого мистецтва.

Український пейзаж XX ст. дослідили такі мистецтвознавці, як Л. Савицька [37], Н. Асєєва [3]. Розкрила еволюцію пейзажного жанру в

українському мистецтві першої третини ХХ ст. харківська мистецтвознавиця Т. Павлова у дослідженні «Художньо-стилістичні напрями в українському пейзажі першої третини ХХ ст. (харківське мистецьке коло)» [35].

Незважаючи на одне з останніх місць в ієрархії жанрів за радянських часів, про що писав І. Голомшток у книзі «Тоталітарне мистецтво» [10], бачимо, що пейзаж як жанр не зник. Дослідниця українського пейзажу Н. Асєєва відзначає, що повністю зректись здобутків імпресіонізму, як того вимагала тоталітарна система, не вдавалось. Пейзаж розвивався й органічно входив до сюжетних картин та побутових композицій, став невід'ємною частиною ліричних полотен.

Налічується багато досліджень щодо пейзажу, проблеми пленеру в окремих регіональних школах України. Зокрема, це дисертації Б. Мисюги «Краєвид у малярстві Галичини першої третини ХХ ст.» [23], М. Осадцої «Міський пейзаж у творчості художників Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ століття» [33], А. Носенко «Пленер в живописі Одеси другої половини ХХ – початку ХХІ століття» [32], Н. Бондарчук «Пейзаж у живописі кримських художників ХХ століття» [5], Н. Усенко «Художнє життя Харкова другої половини ХХ – початку ХХІ століття» [42].

Методами імпресіонізму користувалися українські художники-пленеристи. Пленерний живопис в Україні продовжує розвиватися в ХХ ст. В цей період відбувалася гостра заполітизованість і мистецтво розвивалося в руслі «соціалістичного реалізму», тоді художнику дозволялося оспівувати тільки трудові подвиги, героїв праці, писати індустріальні пейзажі і тому подібні теми. Якраз саме цьому пленерний пейзаж, етюд став способом спілкування художника з рідною природою та навколишнім життям. Як пише, сучасний дослідник пленерного живопису в Україні, О. Чурсін [44, 45]: «Не потрібно було кривити душею, а навпаки – з розкритим серцем співаймо красу рідної землі» [43].

В сучасному житті Харкова пленерний пейзажний живопис продовжує свій розвиток. Цьому сприяє рух всеукраїнських та міжнародних пленерів, який

з’явився ще наприкінці ХХ ст. Багато харківських митців, а саме пейзажисти Валентина Сафіна, Олександр Коцарев, Олександр Резніченко, Віктор Ігуменцев стають учасниками таких заходів. В. Шматько брав участь в пленері «Кращий художник/The best artist», який було проведено в 2018, 2019 та 2020 р. у місті Вінниця, в оксамитовому пленері 2013 р. під назвою «На березі двох морів», у пленерах групи «Буріме», «Шляхами Васильківського: погляд через століття», в художньому пленері «Червень у Переяславі» в 2021 р. тощо.

1.2. Методика та джерельна база дослідження

Дослідження здійснювалось на основі пейзажних творів В. Шматька — «Вечір у Колочаво» (Рис. 3), «Церква у Західній Україні» (Рис. 11), «Маленькі хатки у пилипці» (Рис. 10), «Ранок» (Рис. 6), «У горах Колочави» (Рис. 12), «В горах» (Рис. 9), «Осінь у Колочаві» (Рис. 13) та робота «Березень»(Рис. 14), «Монастир Божої Матері в Сирії» (2008) (Рис. 1), «Ранок» (2013) (Рис. 7), «Вид на мечеть Омара і стіну Плачу» (2011) (Рис. 4), «Галілейське море. Кесарія» (2013) (Рис. 5), «Схід. Площа св. Симеона. Церква Столпника» (2008) (Рис. 2), «Схід. Єрусалим. Ранок» (2013) (Рис. 8), «Ранок. Домівки з червоними дахами» (2019) (Рис. 15).

Також важливою джерельною базою стали альбоми і каталоги до виставок або проектів, в яких брав участь художник, а також вступні мистецтвознавчі статті Л. Стародубцевої та О. Денисенко. Були досліджені каталоги з виставки в КНР «Валерій Шматько» [2], «Кращий художник/The best artist» [24, 25, 26], «Сирія. Шляхами перших християн» [39], з північної Америки «Contemporary Talents 2008/2009», книга-альбом «Блаженні ті очі, що бачать…» [47], «На березі двох морів» [18], «Червень у Переяславі» [19], «Шляхами Васильківського: погляд через століття» [46].

Теоретичним підґрунтям дослідження стали праці мистецтвознавців В. Нємцової [29, 30], І. Мосіна [27], М. Скоробагатька [40], О. Зоріної [16], Дж. Ревалда [36], М. та А. Серюллі [38], Л. Савицької [37] та інших.

Методи дослідження ґрунтуються на принципах історизму та системності у вивченні стану наукової визначеності теми, з'ясуванні історичних і теоретичних аспектів пейзажного жанру в українському мистецтві XX – XXI ст., а також пейзажу в мистецтві В. Шматька.

Пріоритетними аналітичними методами у визначенні особливостей художньої мови пейзажів В. Шматька (на прикладі серій Закарпаття і Близького Сходу) постали методи мистецтвознавчого аналізу – образно-стилістичний і іконологічний у поєднанні з методами інтерпретаційного, контекстуального, компаративного та історико-культурного аналізів.

Висновки до розділу 1

Аналіз літератури щодо творчої біографії Валерія Шматька показав важливість публікацій О. Денисенко та Л. Стародубцевої. Також важливу роль зіграли численні альбоми та каталоги, які присвячені Всеукраїнським, Міжнародним пленерам та виставкам, в яких художник неодноразово брав участь: «Кращий художник/The best artist», «Сирія. Шляхами перших християн», «Contemporary Talents 2008/2009», «Блаженні ті очі, що бачать…» та ін.

Серед дотичної літератури до нашої теми цінними є публікації В. Нємцової, яка описує історію та особливості харківської пейзажної школи, сучасним представником якої є В. Шматько. Ґрунтовними джерелами з історії пейзажу, як жанру живопису, в якому працює художник, стали дослідження К. Богемської та К. Кларка.

Окрему групу джерел становлять наукові дослідження Б. Віппера, Г. Вельфліна, С. Даніеля, в яких порушуються питання побудови художнього

образу, лінійної та повітряної перспективи, світла та кольору, стилю, а також філософсько-культурологічного трактування жанру пейзажу.

Вивченню імпресіонізму, методом якого користується В. Шматько для написання своїх робіт, присвячені праці Дж. Ревалда, А. та М. Серюллі. Автори пишуть про історію та особливості цього напряму.

Відзначимо, що хоча В. Шматько і є відомим українським художником, який отримав загальне визнання, про його творчість не виявлено ґрунтовних мистецтвознавчих праць, що визначає необхідність даного і подальших досліджень.

РОЗДІЛ 2

Валерій Шматько як представник харківської пейзажної школи: формування творчої особистості

Валерій Шматько (нар. 1965) – український художник, майстер колористичного живопису та пленерист. В. Шматько є сучасним представником харківської школи мистецтва, яка була заснована Марією Раєвською-Івановою ще в XIX ст. В основі харківської школи мистецтва поєднуються самобутність і новаторство з класичними традиціями. Остання чверть XIX – поч. XX століття представлена мистецькою спадщиною чотирьох корифеїв українського живопису – Сергія Васильківського, Михайла Ткаченка, Петра Левченка і Михайла Беркоса. Саме вони вважаються основоположниками харківської пейзажної школи. Їхній творчості притаманне тонке, лірико-поетичне сприйняття природи, інтерес до української історії, етнографії, фольклору.

С. Васильківський – визнаний майстер пейзажу, який є одним з фундаторів українського стилю. В творчості художника переважали українські мотиви: «Ранок» (Рис. 16), «На Дінці» (Рис. 17), «Дніпровські плавні» (Рис. 18). Його ліричні, реалістичні пейзажі відзначаються чистотою та яскравістю барв, зберігаючи при цьому образну змістовність і поетичну проникливість. Серед них виділяються праці, присвячені початку весни, в яких особливо відчувається вміння художника передавати тонкі зміни в житті природи. Наприклад, його картина «Весна на Україні» (Рис. 19).

Творчість пейзажиста М. Ткаченка національно спрямована і різноманітна, як і у С. Васильківського, але має іншу образно-стилістичну манеру. На полотнах живописця – український краєвид, хата як знаковий символ народного життя, інтерес до орнаменту. Живописними пошуками М. Ткаченка також стає своєрідне поєднання відкриттів пленеризму з пластичними основами

модерну. Найбільш відомі роботи: «Вітрильник. Середземне море» (Рис. 20), «Весна» (Рис. 21), «На березі моря. Крим» (Рис. 22).

Майстер ліричного пейзажу П. Левченко належить до наймолодшого покоління передвижників. Для художника характерне глибоке емоційне сприйняття природи, захоплення її красою. У картинах П. Левченка завжди багато настрою, почуття, безпосередності у сприйнятті й передачі стану природи. І мотиви його творів завжди прості, дохідливі – бідні селянські хатки, що похилилися на бік, напівзруйновані повітки, ґанок старого будинку, сільська вулиця або околиці міста, тиха річка з густим верболозом, поле і вітряк на горизонті – все це, відчуте і передане на полотні художником, який по-своєму розкриває красу навколишнього світу. Ці характерні риси творчості особливо виразно проявилися в картинах «Україна» (Рис. 23), «На Харківщині» (Рис. 24), «Осінь», «Вітряк» (Рис. 25).

Основною темою мистецтва М. Беркоса протягом усього його творчого шляху був український пейзаж, специфічні особливості природи, характер рослинності. Він любив писати природу при буйному цвітінні. Сільські вулички з білими будинками й пишними деревами, квітучі поля льону та гречки – його улюблені мотиви: «Льон цвіте» (Рис. 26), «Липень. Маки розцвітають.» (Рис. 28), «Яблуня цвіте» (Рис. 27). У лірико-поетичній формі вони змогли виразили те загальне й типове, що зберігається в надрах української народної душі.

Сучасними пейзажистами харківської школи, які в своїх творах оспівують образ природи, є Сергій Коваленко, Олексій Дмитрієв, Олександр Криушин, Олександр і Віктор Чурсін, Юрій Вінтаєв, Віктор Ковтун, Наталя Третьякова, Марія Ковальова, Валерій Шматько.

З інтерв'ю авторки дослідження з митцем постають етапи формування творчої біографії В. Шматька. Малювання цікавило художника вже в дитинстві. Маленьким він дуже часто хворів та міг лежати у лікарні по два місяці, тому мав багато вільного часу для творчості. В школі вчитель виділяв його малюнки та

давав завдання, які були цікаві юному художнику, наприклад, «...намалювати не конкретні речі, а асоціативні – передати радість, смуток чи іншу емоцію» – згадує В. Шматько [12]. Професійно живописом майстер почав займатися в художньому гуртку Будинку культури Харківського електромеханічного заводу. З 1993 по 1998 рр. навчався в Харківському художньо-промисловому інституті за спеціалізацією «Реставрація творів мистецтва». Реставрацією картин на високому професійному рівні нині В. Шматько не займається, але може реставрувати свої роботи, хоча це буває достатньо рідко. Художник добре розуміється в технологіях реставрації. Він турботливо підходить до написання картин, може за запахом фарби визначити наскільки вона якісна.

До вступу в художньо-промисловий інститут В. Шматько працював у ньому лаборантом, спілкувався з художниками та малював разом з ними. Він особливо відмічає художників, що навчалися в Пензенському державному університеті, вони були гарними малювальниками; в них В. Шматько навчався малюнку [12]. Своїми вчителями живописець вважає художників Є. Єгорова, А. Насєдкіна, Н. Селютіна. Про своїх вчителів та улюблених живописців, пейзажистів В. Шматько може розповідати дуже довго, бо це люди якими він пишається. Ось що згадує про Н. Селютіна: «…це той фронтовий товариш відомого київського художника В. Шаталіна, вони разом у Харкові до війни відвідували художню студію. Селютін був дивовижним карикатуристом та графіком» [12]. В. Шматько вивчає творчість багатьох художників, «майже всіх пейзажистів, починаючи с Дж. Констебла, барбізонців, імпресіоністів», бо вважає, що у кожного гарного художника можна чогось навчитися [13]. Тому живописець має понад 1500 улюблених художників, авторитетів, серед яких обов’язково присутні художники харківської пейзажної школи С. Васильківський, М. Ткаченко, П. Левченко, М. Беркос, які є важливою ланкою в його становленні і розвиткові.

В рік закінчення інституту, в 1998 році, в м. Луганськ відбулася Всеукраїнська виставка «Мальовнича Україна», на якій художник вперше показав власні твори. У подальшому митець був та є учасником багатьох всеукраїнських та міжнародних виставок, пленерів та аукціонів. Найбільше виставок пейзажів В. Шматька пройшло в Китаї та США, бо, на думку художника, там великий ринок творів та більша зацікавленість мистецтвом [12]. В Україні постійно проходять виставки за його участі, останнім часом це пов'язано з пленерами та проектом «Кращий художник», який проводиться в місті Вінниця. Запрошені художники з різних міст та країн світу стали учасниками відкритого пленеру, вони писали міські пейзажі, історичні місця і об'єкти культурної спадщини Вінниці та Вінницької області. В конкурсі, що проходив в 2018 році В. Шматька проголосили "Кращим художником України", у 2019 він здобув перемогу у міжнародній категорії «The best artist». Так як митець двічі став переможцем конкурсу «Кращий художник/The best artist», його перевели у категорію журі, тож він є запрошеним на всі подальші пленери в якості почесного гостя-плениериста.

На початку свого творчого шляху, в 2004 році В. Шматько приєднався до мистецької акції «Шляхами Васильківського: погляд через століття», яка була започаткована харківськими колекціонерами Тетяною і Борисом Гриньовими і Харківським художнім музеєм на честь 150-ти річчя від дня народження видатного українського художника С. Васильківського. Це був значущий проект для України і для В. Шматька, який поважає та надихається творчістю цього живописця та є його послідовником. Метою цієї акції будо відтворення українських пейзажів, пам′яток, об′єктів, які свого часу були зображені на полотнах С. Васильківського. Учасники пленерів, які проходили протягом десяти років, відвідали Полтавщину, Чернігів, Ромни, Путивль, Новгород-Сіверський, Житомирщину, Переяслав-Хмельницький і представляли роботи на виставках.

В 2008 році митець долучався до мистецького проекту групи «Буриме». Разом з іншими представниками групи О. Шеховцовим, О. Лазаренком і В. Шандибою, подорожував до Сирії для того, щоб зобразити прабатьківщину християнства. «Для мене найбільше враження в Сирії залишила Маалюля і Пальміра. Ми знаємо, що Маалюля – це центр християнства в Сирії. Там знаходяться два монастирі. Це Святого Текли, в нашій вимові – Фекли, і Святого Сергія і Вакха» [22]. Тиждень художники знайомилися з країною, ще два – безперестанку писали. Художники їздили на екскурсії, відвідували міста, монастирі і храми. Свої враження від побаченого спробували перенести на полотно. В. Шматько зізнається, що побачити це все на власні очі – для нього була велика честь. Тому що саме тут місцеве населення ще розмовляє мовою, якою говорив Христос. Художники кажуть, працювати в Сирії було незвично. Постійно боролися зі спекою, а одного разу навіть потрапили в піщану бурю. По приїзду в Україну буримісти зробили виставку в галереї «АВЕК», де відвідувачі змогли ознайомитися з особливим колоритом пейзажів Близького Сходу та з архітектурними пам’ятками християнства.

В середині вересня 2013 року В. Шматько приєднався до пленеру «На березі двох морів», що відбувся в Криму, в місті Керч. Учасниками стали 10 художників-пленеристів з Криму, Одеси, Харкова. Запрошених митців об‘єднувала любов до експресивного живопису та навички писати на вулиці, поза студією, з постійними змінами природних умов. Художники писали осінні пейзажі узбережжя Азовського та Чорного морів, ландшафт гори Мітрідат біля її підніжжя, старовинні вулички та стародавні пам’ятки Керчі.

У 2021 році художник долучився до важливого Всеукраїнського проекту «Обереги». Його головна мета – розкрити регіони й Україну через мистецтво в новому глибинному й духовному прояві, напрацювати механізми, які дозволять посилити культурну інфраструктуру та урізноманітнити культурно-мистецьке життя. Пленер проходив на Вінничині, де художники виїздили на різні локації та

мали змогу відображати не лише красу природи, але й архітектуру, народні традиції і культуру.

В цьому ж році відбувся творчій проект – Всеукраїнський живописний пленер «Червень у Переяславі», в якому також прийняв участь В. Шматько. Учасниками цьогорічного пленеру стали дванадцять художників з різних куточків України, які впродовж десяти днів писали визначні історичні місця, об'єкти культурної спадщини, мальовничі околиці міста Переяслав та Переяславської міської територіальної громади, здійснили подорож на правий бік Дніпра до Трахтимирівського заповідника. Кожний художник забрав шматок Переяславщини до своїх місць, щоб далі на всеукраїнських та міжнародних виставках представляти роботи, написані під час цього пленеру.

Маючи активну творчу діяльність як в Україні, так і за кордоном, В. Шматько представляє харківську пейзажну школу на міжнародному рівні. Але його живопис, як зазначає Л. Стародубцева, більше відомий американським галеристам і європейським колекціонерам, аніж вітчизняним арт-критикам і кураторам. Картини харківського художника зберігаються у приватних колекціях у багатьох країнах світу, а саме: в Україні, Росії, США, Франції, Кореї, Китаї, Польщі, Болгарії, Іспанії, Італії, Хорватії та ін. В Україні роботи художника колекціонує родина Тетяни та Бориса Гриньових. Їхня колекція є одним з найвизначніших та найбільш опрацьованих та введених до контексту культурно-мистецького життя приватних зібрань України. Твори, що знаходяться в колекції: «Ансамбль Покровського собору в Охтирці» (Рис. 29), «Мгарський Монастир» (Рис. 30), «Церква у Лубнах» (Рис. 31), «Чигирин. Старі млини» (Рис. 32). Також твори В. Шматька зберігаються в колекціях Харківського, Вінницького художніх музеїв, Київського музею сучасного мистецтва.

Таких особистих досягнень і визнання художник здобув завдяки вимогливості до себе та до своєї творчості. В. Шматько завжди прагне високого рівня мистецької досконалості, але який цей самий рівень, відомо тільки самому

художнику. Твори художника неодноразово отримували позитивну критику і світові нагороди: золотий знак «Лауреат» (2012) та почесний диплом Міжнародного фонду «Культурне надбання» (2012), «Кращий художник України» (2018), «The best artist» (2019).

Митець має «глибокі знання технологій живопису класичної доби, що нагадує твори кращих майстрів європейської пейзажної школи – цілісні, збалансовані колористично й пластично, доведені до ювелірної досконалості … динамічні, живі, зігріті небайдужим поглядом митця, – стверджує О. Денисенко, – вони співзвучні настроєві людини … ваблять до себе, де почуваєшся легко і затишно … » [47, с. 425]. «Все створене ним, сповнене дивовижної наснаги людини, для якої здатність самовираження в будь-якому жанрі образотворчості є природною потребою, сутністю самої душі» [47, с. 425]

Художник має багату фантазію та уяву, що допомагають йому відходити від натуралістичного трактування природи. Стиль майстра та його метод творення повністю вивірений. Картина з'являється «дякуючи миттєвим імпульсам, як відгук майже на чуттєвому рівні» [47, с. 425]. Л. Стародубцева мала можливість поспостерігати за роботою В. Шматька на одному з пленерів. Процес творення картини викликав у неї здивування, бо вона побачила, як художник створював шедевр просто «із нічого», з білого полотна [47, с. 427]. Вона пише, що «живописний акт нагадує проведення методично відточеного експерименту в науковій лабораторії» [47, с. 427]. В цей момент художник виглядає зосередженим і повністю заглибленим у процес. Авторка задається питанням, що невже вся гармонія, колористичні рішення, світлотінь досягається шляхом слідування точному алгоритму і що невже немає нічого випадкового. Але ось, що говорить В. Шматько про процес створення картини: «На початку йде вибір мотиву і він насамперед повинен мене надихнути, тобто інтуїтивно підбирається близький мені стан природи. Потім у процесі роботи над картиною проводиться суворий аналіз композиції, організації ритміки, особливостей колориту,

виділення головного та другорядного» [12]. В процесі написання картини художник постійно вирішує різні задачі, крім базових таких як композиція, малюнок, форма, ще йде робота над колоритом та світлом в етюді. Також в процесі митець повинен пам’ятати про акценти і стилізацію. Для В. Шматька важливо організувати всі ці засоби так, щоб створити настрій у картині, який у свою чергу зможе викликати певні емоції у глядача. Але художник зауважує, що не всі люди можуть отримати справжнє задоволення від його мистецтва, деякі глядачі проходять повз позіхаючи, навіть не помічаючи робіт. Та критична думка оточуючих, або її відсутність В. Шматька хвилює менше, «мене цікавлять думки художників і професіоналів» – говорить живописець [12].

Для того щоб створювати картини, для В. Шматька, як і для кожного художника, недостатньо мати глибокі знання технологій живопису, також важливо мати натхнення. Пейзажист з дитинства відвідує музеї, де надихається творчістю шанованих художників «таких, як Айвазовський, Коро, Левченко, Васильківський» та ін. [12]. Крім картин інших майстрів, його надихають «цікаві сценки з життя, людські типажі, гарне ранкове та вечірнє освітлення пейзажу» [12]. В. Шматько любить природу, гори, озера, моря, старенькі села, де зберігається культура народу, старовинні пам’ятки мистецтва, міста, які мають велике історичне значення. Художник подорожує, пізнає світ та закарбовує на полотні свої відчуття в той чи інший момент. Він бачить, що «кожний регіон відрізняється своїми унікальними рисами, своїм колоритом та освітленням. Карпати глибші в настроях, порівнюючи з радісним Кримом. Гори навіюють більше роздумів про сенс життя, роль людини, її призначення. А от Сирія та Близький Схід – це столітня історія, легенди, які приваблюють своїх дослідників» [13]. Для пейзажиста кожне місце особливе, воно має свою історію, свій колорит та свою атмосферу. Тому його картини умовно можна поділити на серії, бо кожна серія, написана в певному регіоні, відрізняється від іншої за колоритом та освітленням, образами й настроєм.

Висновки до Розділу 2

Валерій Шматько – український художник-пейзажист, сучасний представник харківської пейзажної школи, пленерист. Пейзажний жанр – основний напрям творчості художника, але також він працює в жанрі натюрморту та тематичної картини.

Художник дуже вимогливий до себе, постійно вивчає творчість багатьох українських і зарубіжних пейзажистів, зокрема імпресіоністів, представників барбізонської школи. В. Шматько має понад 1500 улюблених художників, творчість яких його цікавить та якою він надихається.

Митець представляє харківську пейзажну школу на міжнародному рівні та активно приймає участь як у всеукраїнських, так і міжнародних виставках, пленерах, проектах та аукціонах. Поміж найважливіших українських пленерів-проектів: «Шляхами Васильківського: погляд через століття», «Кращій художник», «Обереги».

Твори художника відомі як галеристам за кордоном, так і мистецтвознавцям та глядачам в Україні. Картини зберігаються в приватних колекціях багатьох країнах світу, зокрема в Китаї, США, в зібраннях українських колекціонерів Тетяни та Бориса Гриньових, а також в художніх музеях України в Харкові, Вінниці, Києві.

В основі творчості В. Шматько лежить глибоке та фахове знання технологій живопису класичної доби. Його твори цілісні, колористично і пластично збалансовані. Художник має чітко вивірений метод творення картин. В процесі написання пейзажу відбувається чіткий аналіз композиції, вирішуються питання колориту, ритму, виділення головного і другорядного. За допомогою цих засобів В. Шматько створює настрій в картині та передає емоцію глядачам. Він бере емоції та натхнення з навколишнього світу, захоплюється

природою, але його надихають не лише мальовничі краєвиди, а також селища і міста, що мають історичне значення, старовинні пам’ятки мистецтва.

РОЗДІЛ 3
Художньо-стилістичні особливості живопису В. Шматька

3.1. Еволюція пейзажного жанру в творчості В. Шматька

Пейзажний жанр був основним напрямом з самого початку творчості В. Шматька. В інших жанрах таких, як натюрморт та тематична картина, митець працював також, але набагато менше, ніж в пейзажному. Художник пояснює це тим, що «пейзаж – найшляхетніша тема, його відчувають і розуміють всі» [12]. До того ж така відданість жанру пов'язана з постійною можливістю брати участь в пленерах, на яких В. Шматько міг насолодитися різними станами природи та регіональними особливостями ландшафту. Крім цього, художник відмічає велику затребуваність пейзажу серед інших жанрів живопису.

В. Шматько багато років працює в пейзажному жанрі, тому з часом розуміння пейзажу змінюється, а також еволюціонує й сам пейзаж. Одним із важливих факторів, що вплинули на ці зміни – це вплив на художника інших творців: його вчителів та улюблених художників, творчість яких він вивчає та якою надихається. Особливий вплив має сама природа, та стан художника в певний момент часу.

В. Шматько наводить цитату, одного зі своїх улюблених художників І. Рєпіна, яка узагальнює всю його еволюцію творчості: «У І. Рєпіна, якого я ціную як художника і педагога, є гарна фраза, яка дуже підходить до теми пейзажу: «Спочатку художник пише складно і погано, потім пише складно і добре, і тільки з ростом професіоналізму – художник пише просто і гарно» [12]. Також митець відмічає основні пункти трансформації живопису: «на початку творчого шляху я писав пейзажі, які були більш оповідальними, але вже в останніх роботах я більше звертаю увагу на емоційну складову» [12]. На сьогодні, В. Шматька сюжет в пейзажах цікавить менше, головним є передача настрою в цілому. Такий перехід зумовлений навчанням та розвитком творчої особистості. Спочатку

художник навчався переносити на полотно те, що він бачить, а вже потім поступово переходив до складнішої задачі – паредача емоцій. Протягом творчого шляху В. Шматько пробував використовувати в створенні робіт різні техніки, стилі, розміри полотен. Він вважає, що «треба все змінювати, щоб розвиватися та досягати нових емоційних настроїв» [13]. В ранній творчості В. Шматько писав на малих форматах, потім поступово перейшов на полотна більших розмірів. Також на початку творчого шляху був період, коли художник для написання робіт використовував тільки мастихін. Живописець говорить, що «з віком приходить розуміння «широкого письма»», його творчості останніх років характерне узагальнення, стилізація і відхід від деталізації [13].

Формування та еволюція пейзажного жанру тісно пов'язана з художниками, в яких навчався В. Шматько. Живописець відмічає художників Пензенського університету, в яких навчався малюнку, вчителів Є. Єгорова, А. Насєдкіна, Н. Селютіна. Останній вражав його графікою та карикатурами. Митець вивчає творчість пейзажистів, імпресіоністів, барбізонців, мистецтво яких також безпосередньо мало вплив на живопис майстра. У творчості Дж. Констебла художника чіпляє експресія та передача повітря, а у Р. Карпентера він відмічає простоту, ясність та наївність. Але він вивчає не тільки творчість пейзажистів, ще його цікавить мистецтво «Гелія Коржева, французького художника Ежена Будена, іспанських художників Маріано Фортуні, Хоакіма Світа, Хоакіма Сорольля. Антон Кашшай, Йосиф Бакшай, Гавриїл Глюк, Андрій Коцка – закарпатські художники, які також вплинули на мою творчість. Ефекти світла та повітря я вивчав у творчості Каміля Пісарро, Едуарда Мане» [13]. Також В. Шматько вказує на психологізм в емоційність, яка подобається йому у творчості австрійський художника Е. Шилє. Ще із фаворитів відмічає американського графіка Д. Корнуела, з сучасних – Т. Чернуша, руминського художника, що жив у Фракції. У творчості останнього В. Шматьку подобається передача повітря, світла та пластичність постатей.

Окремо можна виділити творчість українських пейзажистів харківської школи – П. Левченка, С. Васильківського, М. Ткаченка, які мали безпосередній вплив на мистецтво В. Шматька. Художник вважає, «що вони одні з найкращих пейзажистів української школи. В їхній творчості мене приваблює техніка письма, емоційна складова, колорит» [13].

Слід окремо звернути увагу на художника П. Левченка, творчість якого близька В. Шматьку. П. Левченко – український пейзажист, майстер ліричного національного пейзажу. Художник, закоханий в українську природу, який перетворював прості селянські мотиви з непримітними хатами і деревами, на шедеври живопису. Мотив стареньких українських хат зустрічається й в картинах В. Шматька. Творчість П. Левченка відрізняється глибокою душевністю. Художник не був послідовним імпресіоністом, в своїй творчості він поєднував реалізм з елементами імпресіонізму. В. Шматька і П. Левченка об'єднує любов до природи, прагнення створити пейзаж настрою, знайти в різних станах природи відповідність людським переживанням, передати почуття та емоції. Відмінним у цих мистців є те, що в творах П. Левченка домінує мінорне звучання, тоді як у В. Шматька радісне, життєстверджуюче начало.

3.2. Особливості творчого методу В. Шматька

Для написання своїх робіт В. Шматько використовує метод художників-імпресіоністів. Утім він не вважає себе «чистим» імпресіоністом, бо стверджує, що віддає перевагу творчості більш реалістичній. «Наприклад роботи Левченка та Ткаченка мені ближчі, ніж роботи Клода Моне та Каміля Пісарро. Елементи імпресіонізму використовували та використовують багато художників, не будучи при цьому «чистими» імпресіоністами. З цього напряму я сприймаю почуття повітря, кольорові тіні та світло» [12]. Утім нерідко художник віддаляється від натуралістичного відображення природи, прагне передати свої швидкоплинні враження від навколишнього середовища та від моменту з життя.

В основі його творчості лежить глибоке та фахове знання технологій живопису класичної доби. Художник вимогливий до себе, прагне високого рівня досконалості, має багату уяву та фантазію. Особливу увагу в своїх пейзажах приділяє кольору та світлу, що характерно для творчості художників-імпресіоністів. Митець використовує яскраві відтінки, чистий, інтенсивний колір, який допомагає передати емоцію. Митцем широко застосовуються кольори, які взаємно підсилюють один одного: червоний і зелений, жовтий і фіолетовий, помаранчевий і блакитний. Вони створюють контраст, який підвищує інтенсивність звучання картини. Контраст і протиставлення – основний спосіб в творчості художника, який допомагає донести до глядача емоцію та настрій.

Живопис В. Шматька «збагачений валерними і тональними відтінками, що викликає відчуття дорогоцінної мозаїки: його колористичну поліфонію направлено в глибину, а не на поверхню, колористичні плями м’які і пружні, мерехтить всіма відтінками і відблисками» [47, с. 426]. Картини художника створюються в теплій та холодній гамі. Він володіє чітким розумінням властивостей кольору, що допомагає вміло будувати композицію. Наприклад, в роботах художника часто зустрічаються такі кольори, як пурпурний, червоний, помаранчевий, золотистий, коричневий – вони сприймаються, як теплі, також є ті, що сприймаються, як холодні – фіолетовий, синій, зелений, зелено-жовтий. Тому розміщуючи їх у сусідстві, митець отримує такий ефект: тепле світло активно виступає вперед і здається ближче розташованим, а холодне відступає та відходить в глибину. Такий прийом можна спостерігати в картині «Ранок. Домівки з червоними дахами» (Рис. 15).

Свої пейзажі В. Шматько пише на пленерах, тобто безпосередньо з натури, пильно вдивляючись в природу та помічаючи всі кольори і відтінки, розкладаючи їх на складові. Тому в роботах художника навіть тіні мають колір – риса, яка притаманна творчості імпресіоністів. Полотна створюються неквапливо,

поважно та вивірено, майже з математичним розрахунком. В процесі створення картини В. Шматько проводить суворий аналіз композиції, організації ритміки, виділяє головне і другорядне. Поступово та рівномірно з'являються кольорові плями, із яких, з кожним дотиком пензля, вимальовується зображення. Л. Стародубцева зазначає, що «художник створює шедевр просто «із нічого», з білого полотна [47, с. 427]. «Живописний акт нагадує проведення методично відточеного експерименту в науковій лабораторії» [47, с. 427].

Полотна художника покриті експресивними мазками. О. Денисенко підкреслює, що В. Шматько майстер «гостро колористичних мазків, викінчених та шляхетних за колоритом, побудованих на сильних контрастах кольору, переважно теплого і холодного, де увагу загострено на ритмічних повторах ліній, плям, форм, де відкрито проявляється характер мазка та фактура живопису – щільного непроникного, та архітектоніка поверхні з використанням переважно діагональних ритмів» [47, с. 426].

Живописні пейзажі створюються на полотнах різного формату, але характерний для творчості В. Шматька видовжений по горизонталі прямокутник. Про це пише О. Денисенко: «Характерний горизонтальний краєвид – це ритми степових просторів півдня – смуга берега, води, хмар, поля, лісу, що надає відчуття тяжіння від камерної наповненості образу до ліричності епічного пейзажу» [47, с. 426]. Розмір полотен варіюється від маленьких епізодів до значних фризових композицій. В. Шматько пише дальові види, де мало неба, з переважно відкритою композицією, що « … дає змогу внутрішнім поглядом побачити більше видимого, розширити обрій» [47, с. 426].

Художник має власну техніку написання картин, яка вироблялася в нього протягом багатьох років. Нині, перед тим як почати писати пейзаж, він завжди робить підготовчий детальний малюнок. Після цього полотно покривається тонким шаром лесіровки, щоб прискорити процес, а вже далі художник починає «ліпити» форму мазками.

О. Денисенко пише, що образотворчість В. Шматька має кілька складових, що притаманні українському національному пейзажеві: «це “картинність, образність, форма подачі, своєрідна колористика, притаманна різним регіонам України і зарубіжжя, щире, непідробне переживання побаченого і зображуваного» [47, с. 426].

В. Шматько майстер живопису, який створив власний стиль, де традиція і класика поєдналися з живописною стилістикою художника XXI століття. В. Шматько використовує імпресіоністичний метод передачі враження, емоцій, але для нього пейзаж більше ніж конкретний момент. Митець пише картини, в яких виражає та відображає сутність природи та менталітет народу.

3.3. Мистецтвознавчий аналіз пейзажних серій В. Шматька

Пейзажна серія Закарпаття

Пейзажна серія Закарпаття була створена в період з 2010-го по 2019-й рік включно. В цю серію входять такі картини майстра, як «Вечір у Колочаво» (Рис. 3), «Церква у Західній Україні» (Рис. 11), «Маленькі хатки у пилипці» (Рис. 10), «Ранок» (Рис. 6), «У горах Колочави» (Рис. 12), «В горах» (Рис. 9), «Осінь у Колочаві» (Рис. 13) та робота «Березень»(Рис. 14).

Пейзажі були створені в мальовничих Карпатах. Ця місцевість особливо вражає та надихає В. Шматька своїм насиченим кольором, сонцем, дерев’яними побудовами, великою кількістю водоймів, а також горними ландшафтами. Митець надає перевагу Карпатам навесні та восени, бо пейзажі влітку рясніють «відвертими відтінками» [12]. Картини з пейзажної серії Закарпаття були створені не в один рік, художник неодноразово повертався в ту частину України. Як він сам пояснює, Карпати «розкриваються перед людиною не одразу, їх можливо пізнавати для себе дуже довго» [12]. Гори навіюють більше роздумів

про сенс життя, роль людини та її призначення, вважає В. Шматько. Для нього Карпати глибші в настроях, порівнюючи наприклад з Кримом.

Кожного разу, перед тим як написати пейзаж, В. Шматько вивчає ту чи іншу місцевість, щоб закарбувати момент та відобразити настрій. В картинах цієї серії можна побачити зображення гір, дерев'яних домівок, з різних селищ Закарпаття, а також дерев, кущів, трав, які буквально закутують місцеві хатини. Митець інтуїтивно підбирає близький до нього стан природи та відображає його на полотні, передає емоцію. Любов до природи, передача настрою та емоцій глядачеві через полотно – все це сенси, які вкладаються в картини художником.

Пейзажі селища Колочава були зображені в роботах «Вечір у Колочаво» (Рис. 3), «У горах Колочави» (Рис. 12) та «Осінь у Колочаві» (Рис. 13). Це селище знаходиться в Хустському районі Закарпатської області України, яке було засноване ще в XV столітті. В. Шматько захоплюється місцями, де збереглися культурно-побутові особливості народу, архітектура, одяг, тому село Колочава зацікавило художника.

Пейзаж «Вечір у Колочаві» був створений в 2010 році. Матеріалом для написання цієї роботи стали власні враження художника. Сонячні краєвиди Колочави надихнули В. Шматька, тому він мальовничо відобразив їх на полотні. Художник тонко відчуває образ природи, який поєднує з образом старенького села.

Для зображення вечора в селі Колочава художник використовує прямокутну форму полотна, розміром 70х80 см. Композиція поділена на три плани. На першому плані майстер зображує зелену галявину, на яку падає велика тінь, від невідомого об'єкту. На другому плані, в центрі композиції розміщуються хатини, огороджені низьким тином. Вони стоять близько одна до одної, виглядають скупчено, тому створюють враження одного цілого. У дворі, який художник зобразив відкритим до глядача, можна угледіти, як на теплому сонці, що вже заходить за обрій, сохне вивішена різнокольорова білизна. За сільськими

хатинами, на третьому плані, височать гори. Композиція цієї роботи відкрита, бо дивлячись на неї глядач ніби переноситься в село Колочава і своїми очима споглядає його краєвиди. В картині переважає статика, яка підкреслюється обраним художником форматом та досягається за допомогою використаних переважно прямих ліній в побудові домівок, огорожі та стовпах.

Видимого джерела світла в пейзажі немає. Ми можемо бачити тільки сонячне світло, що падає на село та освічує гори в далечині. Саме сонце знаходиться поза рамами картини. По тіні ми можемо визначити, що воно вже поступово ховається за обрій.

Роль світла в картині відіграє важливу роль, бо таким чином автор пейзажу може детальніше відобразити час доби та передати стан природи. Художник закарбував мить, ми бачимо, як поступово на Колочаву насувається тінь, фарби тьмяніють, вечоріє, але ще є небагато часу, коли можна насолодитися сонячним світлом.

Валерій Шматько в своїй роботі використовує яскраві, життєрадісні кольори, які притаманні його живописному стилю. Пейзаж будується експресивними та динамічними мазками різного кольору та розміру. Тому споглядати картину краще здалеку, бо тоді всі хаотичні мазки зливаються в одне ціле і забезпечують м'які переходи кольору. Художник вдається до тонального живопису. В роботі переважає холодна гама. Рожевий, червоний, коричневий сприймаються як теплі кольори, а фіолетовий, синій, зелений, блакитний – як холодні. Теплі кольори мають властивість сприйматися як активні, збуджуючі, звеселяючі, а холодні – як спокійні чи заспокійливі. Завдяки вмінню і розумінню властивостей кольору, художник вміло будує композицію. У сусідстві теплі і холодні кольори поводяться протилежно: тепле світло активно виступає вперед, здається ближче розташованим, а холодне відступає в глибину. За допомогою цього прийому художник створює в картині перспективу.

В. Шматько відображає в пейзажі не лише зовнішній вигляд побаченого, а й своє враження, думки і почуття. Художник розкриває в картині гармонію між природою та людьми, які тут проживають.

«У горах Колочави» та «Осінь у Колочаві» написані в один рік – 2018, але вони дуже відрізняються за колоритом. На обох картинах художник зображує дивовижний пейзаж селища. Композиційно роботи дещо схожі між собою, але кожна математично вивірена та організована по-своєму.

Перша робота написана на прямокутному форматі розміром 60х70, полотно видовжене горизонтально. Тут Валерій Шматько зображує золоту осінь. В центрі композиції розміщуються домівки, які щільно вписані в природній ландшафт. Більшу частину картини займають гори. Полотно рясніє теплими кольорами – червоним, жовтим, помаранчевим, жовто-зеленим, пурпурним, і де-не-де холодними – блакитним, фіолетовим та зелено-синім. Холодні кольори відходять на задній план, а теплі знаходяться в центрі – це домівки, та передня частина гір.

Пейзаж «У горах Колочави» відрізняється своєю декоративністю, він наче незакінчений, недеталізований, як інші роботи художника, наприклад «Осінь у Колочаві». Художник передає мить, швидко змальовуючи побачене, крупними, характерними мазками.

Інша робота В. Шматька «Осінь у Колочаві» написана в горизонтальному прямокутному форматі, її розміри 40х80. Такий формат художника улюблений, він дає змогу охопити широкий краєвид та відобразити його на полотні.

На картині митець зображує ранню осінь, що зрозуміло завдяки використаній колористиці. Наприклад, на передньому плані ще зеленіє трава, але дерева, які ростуть біля хатинок, вже мають жовтувате листя. Колір в творчості художника грає важливу ролі, бо саме за допомогою кольору автор будує зображення, не використовуючи чітких, суцільних ліній.

Інший пейзаж, який також входить в серію Закарпаття, називається «Церква в Західній Україні» (Рис. 11). Робота була написана олією на полотні в 2015 році, коли В. Шматько вчергове приїхав на захід України. Містечко, зображене на картині, викликає ностальгію, умиротворення та спокій. Художник зображує пейзаж зі старою дерев'яною церквою. Біля неї розміщується маленька капличка, а неподалеку, ближче до глядача, півколом стоять старі дерев'яні хатинки. За церквою, в далечині синіють високі гори, вони наче торкаються неба, яке затягнуте темними дощовими хмарами. Центром композиції виступає трьохкупольна церква, саме на неї відразу падає погляд глядача. Золоті купола гарно контрастують на фоні синього неба та привертають увагу.

Цьому пейзажу властива цікава палітра кольорів. Автор використовує чотири головних кольори: синій, коричневий, темно-зелений, золотий. Зелений та синій переплітаються між собою, але не змішуються повністю. Синім художник замальовує небо та гори, але вкраплення цього кольору є також і в траві, і в елементах побудови хатин. Зеленим же зафарбовується поляна та нижня частина гір. Тобто, в основному ці два кольори будують фон, вони створюють плавний градієнт. Коричневим кольором зображені домівки та церква, а золотим закцентовано на куполах.

Колорит пейзажу «Церква в Західній Україні» приглушений, не яскравий, тональний. Зображення будується динамічними, експресивними мазками кольорів холодної гамми. Для зображення маленьких деталей в роботі, митець використовує дрібні плями кольору, а для більших об'єктів - великі. Такий колорит в роботі художник використовує для передачі певного стану природи, а саме час після дощу. Ми бачимо мокру землю, мокру траву, вологість в горах. Джерела світла в картині немає. Сонце сховалось за великими синіми хмарами, тому і в картині від нього немає навіть сліду.

Колір, як завжди у творчості Шматька, відіграє важливу роль, за допомогою нього автор висловлюється, передає емоції, будує композицію,

показує власний внутрішній стан. В цій роботі домінують темні холодні кольори, які на когось можуть наводити сум, а на когось спокій та душевну рівновагу.

Пейзажна серія Близького Сходу

Серія пейзажів зі сходу була створена в період з 2008 року по 2013 рік. В цю серію входять такі картини, як «Монастир Божої Матері в Сирії» (2008) (Рис. 1), «Ранок» (2013) (Рис. 7), «Вид на мечеть Омара і стіну Плачу» (2011) (Рис. 4), «Галілейське море. Кесарія» (2013) (Рис. 5), «Схід. Площа св. Симеона. Церква Столпника» (2008) (Рис. 2), «Схід. Єрусалим. Ранок» (2013) (Рис. 8).

Для художника Валерія Шматька Близький Схід – це особливе місце, це інший світ. «Близький Схід у мене асоціюється з минулим, ніби потрапив в Середньовіччя і вивчаєш старовинні пам'ятки мистецтва» – так говорить художник про Сирію, Йорданію, Ізраїль [12].

Пейзажі цієї серії є зовсім іншими за колористикою, духом і виконанням у порівнянні з картинами Закарпаття. Художник говорить, що на Близькому Сході «особливі кольорові поєднання: землисті, приглушено зелені і жовті, сірі відтінки» [12]. Тут Валерій Шматько відчуває особливий настрій.

Картина «Монастир Божої Матері в Сирії» (Рис. 1) була написана в 2008 році. Це той самий час, коли митець долучився до групи “Буриме” та разом з іншими художниками подорожував до Сирії. Тут вони знайомилися з прабатьківщиною християнства, спілкувалися з місцевими, дивилися давні пам’ятки мистецтва та писали роботи. Художник був вражений атмосферою Сирії, тому він з великим заохоченням писав місцеві пейзажі, ігноруючи сильну спеку.

Дивлячись на картину «Монастир Божої Матері в Сирії», виникає зацікавленість, чому художник зображує цей монастир та що це за монастир.

Дещо пізніше стає зрозумілим, чому саме він захопив В. Шматька, бо це справжня старовинна пам’ятка мистецтва, яка побудована ще в VI ст.

На прямокутному видовженому горизонтально полотні художник зображує Санданайський монастир, який є центром композиції. Він побудований на пагорбі імператором Юстиніаном. На картині біля монастиря ростуть дерева, а на передньому плані, в куточку, йде віслюк, осідланий чоловіком. Вдалечині художник зображує місто, яке видніється за пагорбом. В. Шматько будує композицію так, щоб монастир височів до неба, а люди дивилися на нього знизу. Художник точно копіює місцевість, закарбовуючи таку давню пам’ятку мистецтва на полотні. Композиція асиметрична та врівноважена.

Особливим, але характерним для серії пейзажів Близького Сходу є колорит, який включає в себе землисті, приглушено зелені, коричневі, жовті і сірі відтінки. На картині «Монастир Божої Матері в Сирії» також використовується блакитний колір, ним майстер зображує небо, на фоні якого контрастує монастир. Він знаходиться наче на небесах, це підкреслює ще більшу святість цього місця.

Земну частину художник будує олійними мазками, щільно прилеглими один до одного, таким чином змішуючи кольори не на палітрі, а прямо на полотні. Якщо дивитися на картину близько, поверхня буде виглядати дуже фактурною та мозаїчною, але щоб кольори м’яко переливалися, треба відійти на відстань. Небо Валерій Шматько зображує більш гладеньким, ніж землю та монастир.

Джерела світла в картині немає, його випромінюють самі кольори. Вони допомагають зрозуміти глядачу, що художник зображує денний пейзаж, тінь від людини на віслюкові тому підтвердження. Сонце, як завжди в роботах митця, знаходиться поза межами картини. Валерій Шматько передає в роботі яскравий, спекотний сирійський день.

Інший пейзаж з цієї серії під назвою «Площа св. Симеона. Церква Стовпника» (Рис. 2) написаний в 2008 році на півночі Сирії. На картині художник зображує південний фасад ранньохристиянського монастиря, який був

заснований у V ст. Церковний ансамбль включає в себе восьмикутне головне приміщення, в якому розташована 18-метрова колона Симеона, від якого у вигляді хреста в кожну сторону світу розходяться трьохнефні базиліки. У східній базиліці з трьома апсидами вироблялося священнодійство. Художник написав монастир вже в зруйнованому стані.

Пам'ятка мистецтва зображена на полотні прямокутного формату, розміром 41х102. На передньому плані, збоку, розміщується широка стежка, яка веде око глядача до монастиря, що виступає головним елементом в композиції картини. Біля руїн де-не-де видніється зелена трава та кілька дерев. Позаду монастиря зображене синє небо, без єдиної хмаринки. Художник передає спекотний сонячний день, який огортає все навколишнє середовище та проникає в кожну щілину.

За колоритом ця картина схожа на попередній пейзаж, вони написані в одному році. Головними кольорами в роботі «Площа св. Симеона. Церква Стовпника» виступають – темно-зелений, салатовий, відтінки сірого та коричневого, синій. Композиція виглядає статичною, в ній знаходяться масивні елементи, але монастир вже не такий стійкий та міцний, він руйнується з часом. Художник зображує деталі цієї розрухи, будуючи зображення дрібними мазками, які здалеку схожі на цеглини храму. Така свобода живописного виконання, якої він досягає за допомогою техніки імпресіоністичного широкого письма з чітко виявленими слідами пензля, характерна для творчості Валерія Шматька.

В роботах «Монастир Божої Матері в Сирії» та «Площа св. Симеона. Церква Стовпника» майстер, використовуючи різні художні прийоми, продемонстрував своє вміння зображувати більш складну архітектуру та показав своє відношення до старовинних пам'яток мистецтва.

Пейзаж «Галілейське море. Кесарія» (Рис. 5) написаний вже пізніше ніж попередні картини, а саме в 2013 році. Тут художник зображує найнижче прісноводне озеро на Землі, яке знаходиться на північному сході Ізраїлю.

Перед глядачем – вид на озеро зі старого міста Кесарія. В нижній частині видовженого полотна художник зображує місцеві будинки, архітектурно характерні для цієї країни. Цегляні невеликі побудови з маленькими вікнами та арочними високими входами в приміщення. Цікаво відмітити, що нижня права, від глядача, сторона картини не детально прописана на відміну від лівої. Художник, напевно, не хотів вдаватися в архітектурні подробиці, тому пропрацював не кожен будиночок, а лише декілька, через що нижня частина пейзажу виглядає наче не закінченою. Верхню частину картини займає заглиблене в землю гладеньке озеро, в якому відображається оточуючий пагорб.

Колорит використаний майстром для зображення озера та горба дуже м’який та ніжний, всі кольори пастельних відтінків: жовтий, рожевий, тілесний, фіолетовий, блакитний. Гірка землі зображується імпресіоністичними мазками неприродних кольорів. Такі відтінки характерні для творчості Валерія Шматька, особливо коли він пише землю.

Будівлі він зображує в приглушених жовтих, пісочних, сірих кольорах. На передньому плані картини привертає увагу глядача велика пляма темно-синього кольору – це тінь, яка характерно зображена художником. Валерій Шматько дуже часто пише роботи, коли сонце знаходиться за його спиною чи трохи з боку. Тоді тінь від інших об’єктів, падаюча на передню частину картини, стає невід’ємним елементом композиції.

Отже, в цьому пейзажі головну роль грає Галійське море, а будівлі доповнюють картину та є не менш важливими. В роботах Валерія Шматька часто поєднується природне і людське, але він так вміло поєднує ці два фактори, що іноді складно сказати, що саме виступає головним. Тому одна з важливих характерних рис творчості майстра це – гармонія.

Висновки до розділу 3

Пейзаж - основний жанр у творчості В. Шматька. З часом пейзаж В. Шматька еволюціонує, бо художник постійно розвивається, вивчає творчість інших художників, надихається їхнім мистецтвом, експериментує з техніками, стилями та розмірами полотен. Основною трансформацією в живописі митця став перехід від оповідальних пейзажів до пейзажів настрою-емоції. На сьогодні В. Шматька перестав цікавити сюжет і на перший план вийшла передача настрою, а в творчості останніх років прослідковується стилізація та узагальнення.

На еволюцію та формування пейзажного жанру Шматька вплинули митці Є. Єгоров, А. Наседкін, Н. Селютін, яких він вважає своїми вчителями і корифеї харківської пейзажної школи: П. Левченко, С. Васильківський, М. Ткаченко, М. Беркос, в яких він перейняв любов до природи, до історії та етнографії, в творчості яких В. Шматька приваблює техніка письма, емоційна складова та колорит.

В. Шматько, як і його попередники П. Левченко, М. Ткаченко, використовує в своєму мистецтві елементи імпресіонізму, втім «чистим» послідовником цього напряму себе не вважає. З імпресіонізму сприймає почуття повітря, кольорові тіні та світло.

Головним завданням В. Шматька є передача швидкоплинних вражень від побаченого, від певного моменту з життя. Особливу увагу в створенні пейзажів приділяє кольору та світлу. Художник пише яскравими, інтенсивними кольорами, динамічними мазками. Контраст і протиставлення стають основними засобами, на основі яких В. Шматько будує композицію.

Творам В. Шматька притаманні такі риси національного пейзажу: картинність, образність, форма подачі, своєрідна колористика, притаманна різним регіонам України і зарубіжжя. Художник щиро передає переживання від побаченого, відображає настрій, зображуючи природу, міста, архітектуру та життя народу.

Все це можна побачити в серії пейзажів Закарпаття та Близького Сходу. Головним фактором, що впливає на відмінні риси тієї чи іншої пейзажної серії у творчості В. Шматька є сама місцевість із власним колоритом. Пейзажі зі серії Закарпаття рясніють яскравими фарбами, бо самі Карпати насичені сонцем та сяючим колоритом глибокі в настроях, вони навіюють В. Шматьку роздуми про сенс життя та про роль людини в цьому світі.

Тоді як Близький Схід – це зовсім інший світ для художника, це особливе місце. Тут панує атмосфера минулого, тут історія та старовинні пам’ятки мистецтва, на які звертається основна увага В. Шматька. Пейзажі з Близького Сходу мають зовсім інші кольорові поєднання: землисті, приглушено зелені, жовті та сірі відтінки. В картинах цієї серії - зображення історичних пам’яток, місцевої архітектури та природи.

В творах В. Шматька колір відіграє основну роль, бо він пише пейзажі настрою. Саме за допомогою контрастів кольору художник передає емоцію та розставляє акценти.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження за темою «Пейзажний жанр у творчості Валерія Шматька: еволюція, особливості, тенденції розвитку» дає можливість сформулювати наступні висновки:

1. Огляд мистецтвознавчої літератури, показав, що творчості Валерія Шматька присвячено статті О. Денисенко та Л. Стародубцевої, в яких акцентовано на особливостях мистецтва художника і особистості В. Шматька, якого вони охарактеризували, як вимогливого до себе майстра, який прагне високого рівня досконалості та який зумів, у сучасних ритмах життя і мистецьких напрямів, створити свій власний стиль, де поєднав традицію й класику зі своєю живописною стилістикою.

Важливим джерелом в дослідженні живопису художника стали альбоми та каталоги до міжнародних виставок та пленерів, в яких В. Шматько приймав активну участь, а саме: «Кращий художник», «Блаженні ті очі, що бачать...», «На березі двох морів», «Червень у Переяславі», «Шляхами Васильківського: погляд через століття», альбоми з виставок в Китаї «Валерій Шматько» (瓦列裡. 十本現世 區烹昌), в США «Contemporary Talents 2008/2009».

Теоретичними джерелами для розуміння творчості майстра стали публікації В. Нємцової, в яких авторка окреслила розвиток харківської пейзажної школи; дослідження К. Богемської та К. Кларка з історії пейзажу; наукові публікації Б. Віппера, Г. Вельфліна, С. Даніеля, в яких порушується питання побудови художнього образу, лінійної та повітряної

перспективи, світла та кольору; праці Дж. Ревалда, А. та М. Серюллі, які присвячені історії та особливостям напряму імпресіонізму.

2. Валерій Шматько – значима фігура в українському сучасному мистецтві. Професійний художник-пленерист, представник харківської пейзажної школи, який успадкував глибоке емоційне сприйняття природи, цікавість до історії та культури того чи іншого народу, настрій в картинах та простоту мотивів. В. Шматько закінчив Харківський художньо-промисловий інститут, та його становлення, як художника також відбувалось під впливом художників-пейзажистів, барбізонців, імпресіоністів, творчість, яких він вивчає протягом життя.

Пейзажист активно приймає участь в багатьох всеукраїнських та міжнародних виставках, пленерах, проектах та аукціонах, які проходять в Україні та за кордоном, зокрема в Китаї та США. Значними українськими проектами стали такі, як: «Шляхами Васильківського: погляд через століття», «Кращій художник», «Обереги» та ін. Пейзажі В. Шматька зберігаються в Харківському, Вінницькому та Київському художніх музеях, у приватних колекціях в Україні, зокрема в зібранні Т. та Б. Гриньових, а також за кордоном. Художник має загальне визнання та мистецькі нагороди, які підтверджують його майстерність.

Творчість В. Шматька базується на глибоких та фахових знаннях технологій живопису класичної доби. Живописець з точністю та відповідальністю підходе до написання своїх робіт. В процесі створення пейзажу В. Шматько проводе суворий аналіз композиції, організації ритміки, виділяє головне і другорядне.

3. Упродовж творчого шляху пейзажний жанр залишається основним напрямком мистецтва В. Шматька. З часом пейзаж в творчості художника еволюціонує, що пов’язано з постійним розвитком та

навчанням митця, експериментами з техніками, стилями та розмірами полотен.

В процесі дослідження був виявлений перехід в творчості художника від оповідальних пейзажів до пейзажів настрою. Поступово сюжет в творі мистецтва відійшов на другий план, тоді як передача настрою стала головним завданням В. Шматька. Наступна зміна в пейзажних творах живописця стосується розміру полотна: на початку творчості В. Шматько обирав полотна малого формату, згодом перейшов на формати більшого розміру. З'ясовано, що для творів останніх років характерне узагальнення, відхід від деталізації та стилізація.

На еволюцію та формування пейзажного жанру вплинули такі художники, яких митець вважає своїми вчителями: Є. Єгоров, А. Насєдкін, Н. Селютін, художники Пензенського університету, а також засновники харківської пейзажної школи П. Левченко, С. Васильківський, М. Ткаченко, М. Беркос.

4. В своїх творах художник використовує імпресіоністичний метод, але не є «чистим» імпресіоністом. Він слідує певним принципам цього напрямку: віддаляється від натуралістичного відображення природи, прагне передати враження від моменту, пише яскравими кольорами та експресивними мазками, змішує фарби на полотні, використовує кольорові тіні, передає відчуття повітря та світла в картинах.

В роботах В. Шматька важливу роль відіграють контрасти та протиставлення кольорів, за допомогою яких художник створює настрій в картині та передає емоцію глядачам. Живопис його картин збагачений тональними відтінками та колористичними плямами.

5. Проведений образно-стилістичний аналіз пейзажів Валерія Шматька виявив особливості серій Закарпаття та Близького Сходу. Головна відмінність двох серій полягає у колориті. Закарпатські пейзажі

рясніють яскравими, насиченими кольорами, а Східні пейзажі мають землисті, приглушено зелені, коричневі, жовті і сірі відтінки.

В пейзажах закарпатської серії художник висуває на передній план образ природи та села, які гармонійно поєднані між собою, а в серії Близького Сходу головними образами стають старовинні архітектурні пам’ятки мистецтва та місцева архітектура.

Композиції обох серій не нагромаджені, лаконічні та математично вивірені. Художник будує зображення експресивними різнокольоровими мазками. В пейзажній серії Близького Сходу архітектура побудована дрібними плямами кольору, які нагадують мозаїку. В своїх роботах В. Шматько передає світло за допомогою вишуканих відтінків різних кольорів, не використовуючи видимих джерел світла.

6. Тенденції розвитку пейзажу В. Шматька щільно пов’язані з певним сформованим поглядом художника на оточуючу дійсність та місце людини в ній. Нині, коли багато українців переосмислюють цю дійсність, можливі такі напрямки розвитку пейзажу в творчості В. Шматька, як: збільшення національних мотивів, відображення українського села або міста; будівель та споруд як історико-культурного оточення буття людини. Художник розвивається в напрямку асоціативного пейзажу та пейзажу настрою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алпатов М. Композиция в живописи. Исторический очерк. М.Л.: Искусство, 1940. 132 с.
2. Альбом живопису Валерія Шматька (瓦列裡. 十本現世 區烹昌). Видав.: Сяньші Пенчан. Шибен. 46 с.
3. Асєєва Н. Українське мистецтво і європейські художні центри (кінець Х1Х–початку ХХ століття). К.: Наукова думка, 1989. 198 с.
4. Богемская К. Пейзаж. Страницы истории. 2-е изд. М. : ГАЛАРТ, 1992. 255 с.
5. Бондарчук Н. Пейзаж у живописі кримських художників ХХ ст (традиції, стильова еволюція, тенденції розвитку): дис. … канд. мист. наук.: 17.00.05 / Харківська державна академія дизайну і мистецтв. Харків, 2017. 474 с. якщо ви читали дис. URL: https://inlnk.ru/WlVzV
6. Вельфлин Г. Основные понятия истории искусств. СПб: Мифрил, 1994. 427 с.
7. Виппер Б. Введение в историческое изучение искусства. М.: Изобразительное искусство, 1985. 283 с.
8. Волков Н. Композиция в живописи. Москва: Искусство, 1977. 410 с.
9. Волков Н. Цвет в живописи. Москва: Искусство, 1965. 170 с.
10. Голомшток И. Тоталитарное искусство. М.: Галарт, 1994. 296 с.
11. Даниэль С. Искусство видеть. Ленинград: Искусство, 1990. 223 с.
12. Догадайло Д. Інтерв'ю з В. Шматьком: Пейзаж – найбільш шляхетна тема …(11.11.2020)
13. Догадайло Д. Інтерв'ю з В. Шматьком (21.01.2022)
14. Жбанкова О. Український живопис ХІХ – початку ХХ ст. з колекції НХМУ. Хмельницький: Приватна фірма "Галерея", 2004. 272 с.
15. Зайцев А. Наука о цвете и живописи. Москва: Искусство, 1965. 170 с.

16. Зорина Е. Шедевры мировой живописи. Развитие импрессионизма. Москва : Белый город, 2008. 125 с.
17. Ідеальний пейзаж. Альбом. Пред. Т. Тумасьян. Харьков: Колорит, 2005. 134 с.
18. Каталог: На берегу двух морей. 2013. 12 с.
19. Каталог: Червень у Переяславі. 2021. 35 с.
20. Каталог. Благослови, душе моя, Господа: вступна ст. Денисенко О. Харків: НТМТ, 2012. 356 с.
21. Кларк К. Пейзаж в искусстве. СПБ.: Азбука-Классика, 2004. 303 с.
22. Колыбель христианства. Харьковские художники в Сирии. URL: http://archive.objectiv.tv/190708/17295.html (дата звернення: 10.05.2020).
23. Мисюга Б. Краєвид у малярстві Галичини першої третини ХХ ст. (традиції та інновації образної мови): автореф. дис. … канд. мист. наук.: спец. 17.00.05. Львів, 2009. 18 с.
24. ІІ Міжнародний мистецький пленер. Кращий Художник. Вінниця: Твори, 2018. 164 с.
25. ІІІ Міжнародний Мистецький пленер-конкурс. Кращий художник. Вінниця : Твори, 2019. 18 с.
26. IV Міжнародний Мистецький пленер-конкурс. Кращий художник. Вінниця : Твори, 2020. 164 с.
27. Мосин И. Мировое искусство. Импрессионизм. Москва : Оникс, 2006. 174 с.
28. Нариси з історії образотворчого мистецтва. України ХХ ст. Редкол.: В. Сидоренко та ін.; Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України. В 2 кн. Київ: Інтертехнологія, 2006. 544 с.
29. Немцова В. Харьковская пейзажная школа (последняя четверть XIX – начало XX века). *Вісник ХДАДМ.* Харків, 2006. №4. С 110-119.

30. Немцова В. Харьковская пейзажная школа (середина XIX – начало XX века). Харків, 2016. 384 с.
31. Никулина О. Природа глазами художника. М.: Советский художник, 1982. 176 с.
32. Носенко А. І. Пленер в живописі Одеси другої половини XX – початку XXI століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.05. Одеса, 2006. 21 с. URL: https://inlnk.ru/bnRzA
33. Осадца М. Міський пейзаж у творчості художників Івано-Франківщини XX – початку XXI ст.: дис. … канд. мист. наук.: 17.00.05 / Львівська національна академія мистецтв. Львів, 2019. 341 с. URL: https://inlnk.ru/WDd25
34. Осадца М. Міські краєвиди у творчості іноземних художників на теренах Івано-Франківщини (XIX – початок XX ст.). Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць. Київ: Міленіум, 2015. № 27. С. 288–298. URL: https://inlnk.ru/b0avR
35. Павлова Т. В. Художньо-стилістичні напрямки в українському пейзажі I третини XX століття (харківське мистецьке коло). *Вісник ХДАДМ*. Харків, 2012. № 7. С. 115-117. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2012_7_28
36. Ревалд Д. История импрессионизма. Пер. с англ. П. В. Мелковой. М.: Республика, 1994. 415 с.
37. Савицька Л. Л. Пейзажний період мистецтва України та його проблеми. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*. Х.: ХХПІ, 1998. № 3. С. 79-80.
38. Серюлль А, Серюлль М. Энциклопедия импрессионизма. М.: Республика, 2005. 296 с.
39. Сирія. Шляхами перших християн. Х.:НТМТ, 2008. 104 с.
40. Скоробогатько Н. Н. Шедевры мировой живописи. Импрессионизм. Москва : Белый город, 2008. 125 с.

41. Соколюк Л., Чурсін О. Пленерна традиція та її регіональні особливості в українському пейзажі (1920-1940). *Вісник ХДАДМ*. Харків, 2014. №8. С 85-96.
42. Усенко Н. Художнє життя Харкова другої половини XX – початку XXI століття: автореф. дис. … канд. мист. наук. : 17.00.05. Харків, 2015. 23 с.
43. Чурсин А. Пленэры их роль в современной пейзажной живописи харькова. В мире науки и искусства: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии: сб. ст. по матер. XXII междунар. науч.-практ. конф. Новосибирск: СибАК, 2013.
44. Чурсін О. Пейзаж. Живопись. Пред. Немцова В. Харьков, 2011.
45. Чурсін О. Пленерний рух в Україні на сучасному етапі. *Вісник ХДАДМ.* Харків, 2014. №3. С. 249-253.
46. Шляхами Васильківського: погляд через століття. Полтава, 2005. 4 с. URL:https://goo-gl.me/IjIU3
47. Шматько В. Альбом: Блаженні ті очі, що бачать… . Харків: Майдан, 2013. 439 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

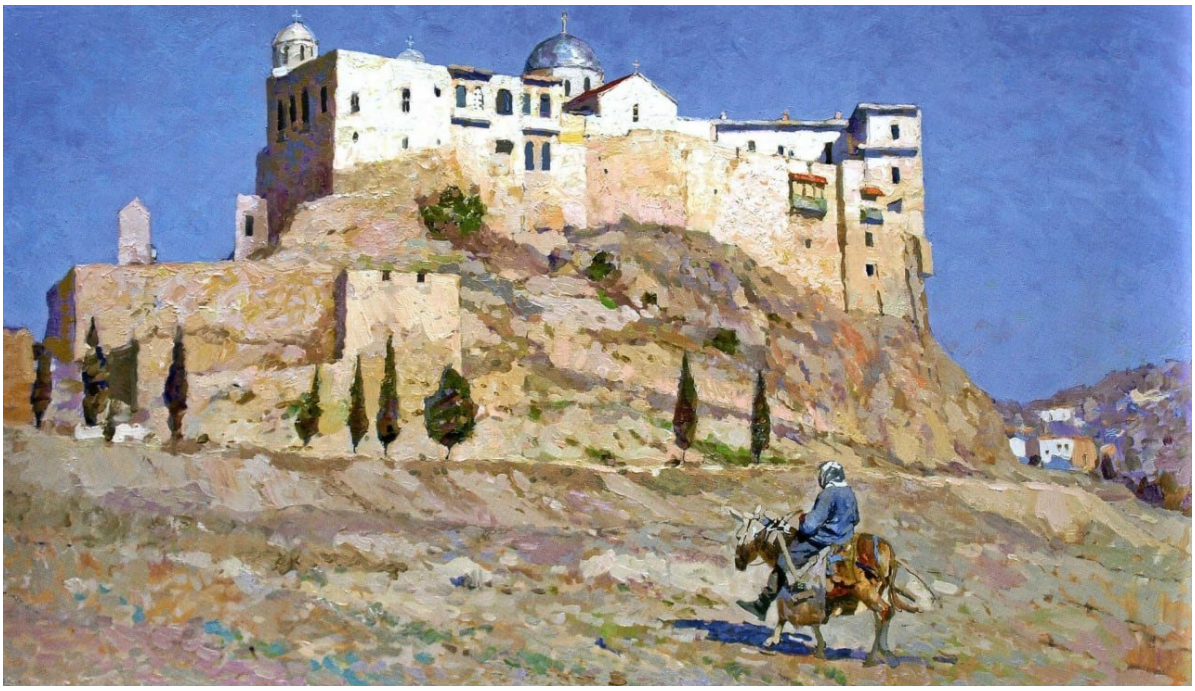
Список ілюстрацій

1. В. Шматько. Монастир Божої Матері в Сирії. 2008. Олія, полотно. 70х120.
2. В. Шматько. Площа св. Симеона. Церква Столпника. 2008. Олія, полотно, 41х102.
3. В. Шматько. Вечір у Колочаво. Жовтень. 2010. Олія, полотно. 70х80.
4. В. Шматько. Єрусалим. Вид на мечеть Омара і стіну Плачу. 2011. Олія, полотно. 30х70
5. В. Шматько. Єрусалим. Галілейське море. Кесарія. 2013. Олія, полотно. 30х70
6. В. Шматько. Карпати. Ранок. 2013. Олія, полотно. 40х80
7. В. Шматько. Єрусалим. Ранок. 2013. Олія, полотно. 30х70
8. В. Шматько. Єрусалим. Ранок. 2013. Олія, полотно. 60х70
9. В. Шматько. Карпати. В горах. Славське. 2014. Олія, полотно. 40х90
10. В. Шматько. Маленькі хатки у Пилипці. 2014. Олія, полотно. 60х80
11. В. Шматько. Церква в Західній Україні. 2015. Олія, полотно. 40х80
12. В. Шматько. У горах Колочави. 2018. Олія, полотно. 60х70
13. В. Шматько. Осінь у Колочаві. 2018. Олія, полотно. 40х80
14. В. Шматько. Березень. Вільховате на Рахівщині. 2019. Олія, полотно. 40х80
15. В. Шматько. Ранок. Домівки з червоними дахами. 2019. Олія, полотно. 40х80
16. С. Васильківський. Ранок. Отара в степу. 1884. Олія, полотно. 62х115
17. С. Васильківський. На Дінці. 1901. Пастель, папір. 24,3х37,3
18. С. Васильківський. Дніпровські плавні. 1896. Пастель, папір. 32,4х50

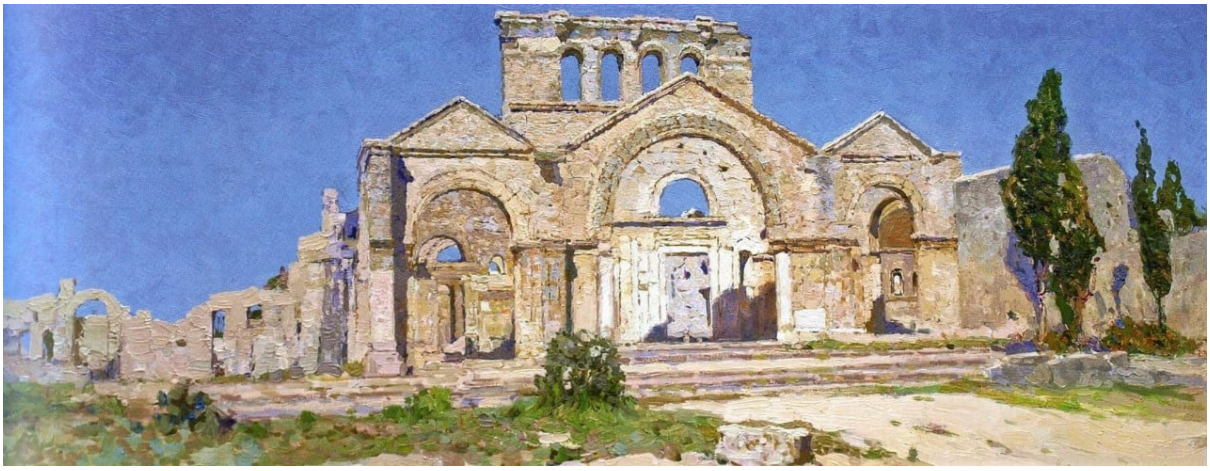
19. С. Васильківський. Весна на Україні. 1883. Олія, полотно. 60х105
20. М. Ткаченко. Вітрильник. Середземне море. 1893. Олія, полотно. 73х50,5
21. М. Ткаченко. Весна. 1907. Олія, полотно. 50х60. 109,5х143,5
22. М. Ткаченко. На березі моря. Крим. Олія, дерево. 18х24
23. П. Левченко. Україна.
24. П. Левченко. На Харківщині. 1900. Олія, полотно. 30х45,5
25. П. Левченко. Вітряк
26. М. Беркос. Льон цвіте. 1893. Олія, полотно. 126,5х198,5
27. М. Беркос. Яблуня цвіте. 1919. Олія, дерево. 23,5х43,8
28. М. Беркос. Липень. Маки розцвітають. 1913. Олія, полотно. 89,8х152
29. В. Шматько. Ансамбль Покровського собору в Охтирці. 2004. Олія, картон. 41,5х33
30. В. Шматько. Мгарський монастир. 2005. Олія, картон. 39,5х49,5
31. В. Шматько. Церква у Лубнах. 2005. Олія, картон. 40х50,3
32. В. Шматько. Чигирин. Старі млини. 2012. Олія, полотно. 39,5х79,5

Додаток Б

Альбом ілюстрацій

1. В. Шматько. Монастир Божої Матері в Сирії. 2008

2.

В. Шматько. Площа св. Симеона. Церква Столпника. 2008.

3.

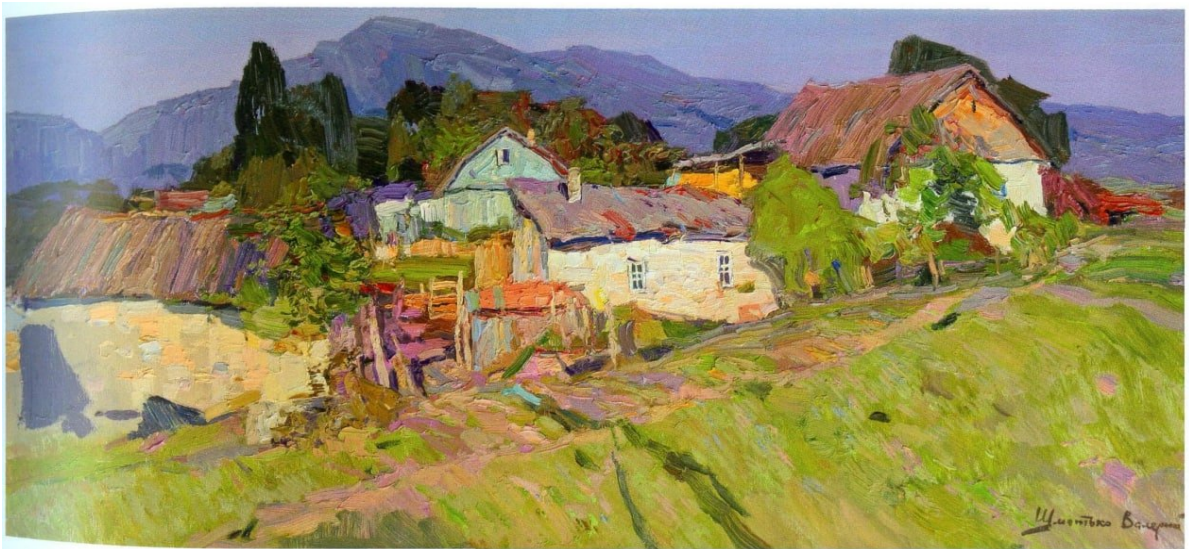
В. Шматько. Вечір у Колочаво. Жовтень. 2010.

4. В. Шматько. Ієрусалім. Вид на мечеть Омара і стіну Плачу. 2011.

5. В. Шматько. Єрусалим. Галілейське море. Кесарія. 2013.

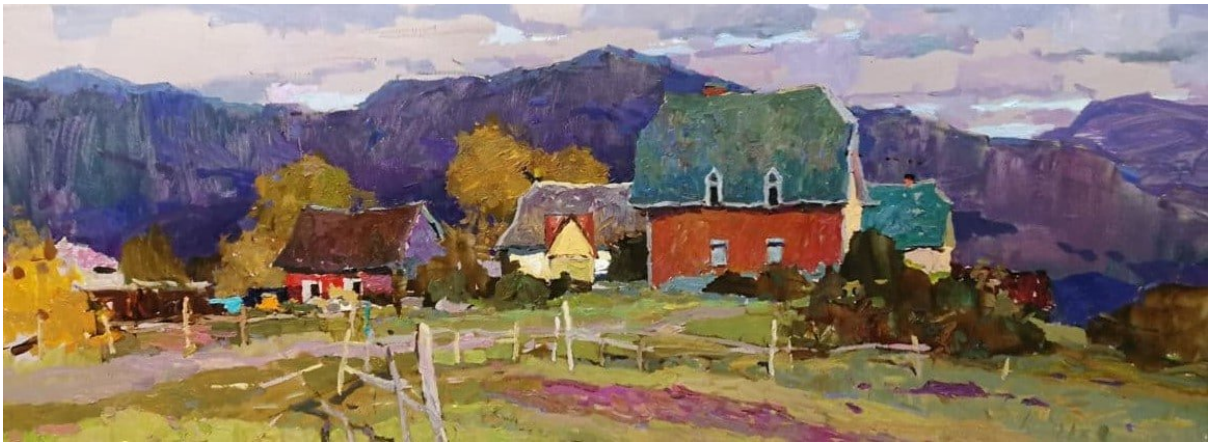
6. В. Шматько. Карпати. Ранок. 2013.

7. В. Шматько. Єрусалим. Ранок. 2013.

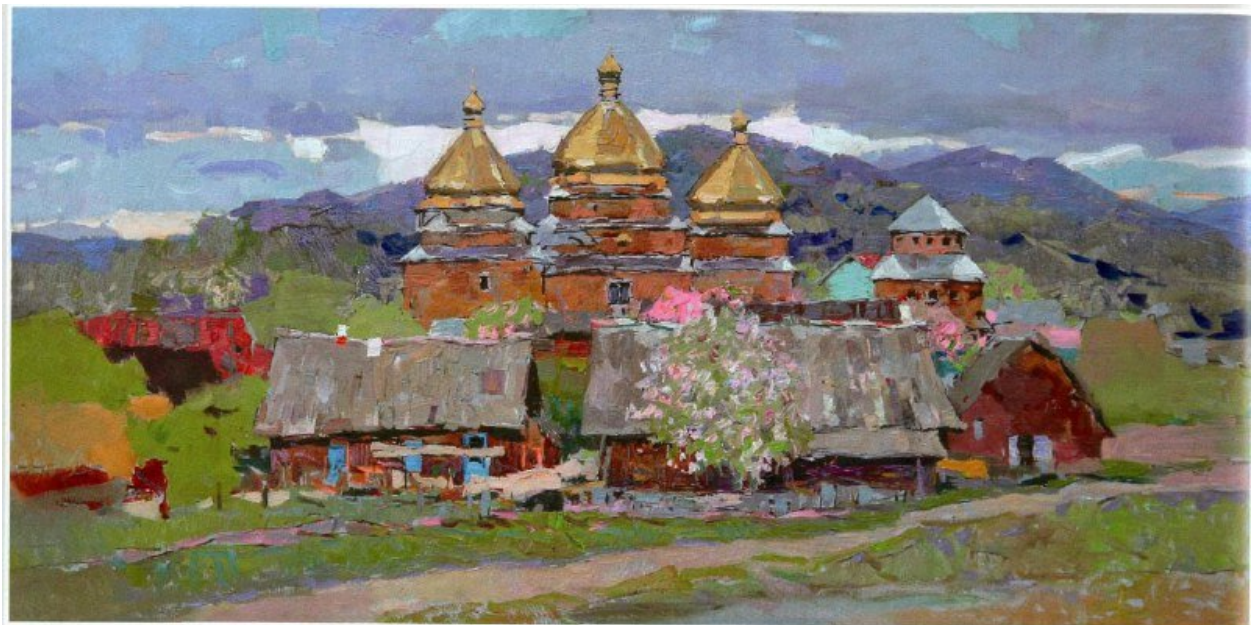
8. В. Шматько. Єрусалим. Ранок. 2013.

9. В. Шматько. Карпати. В горах. 2014

10. В. Шматько. Маленькі хатки у Пилипці. 2014.

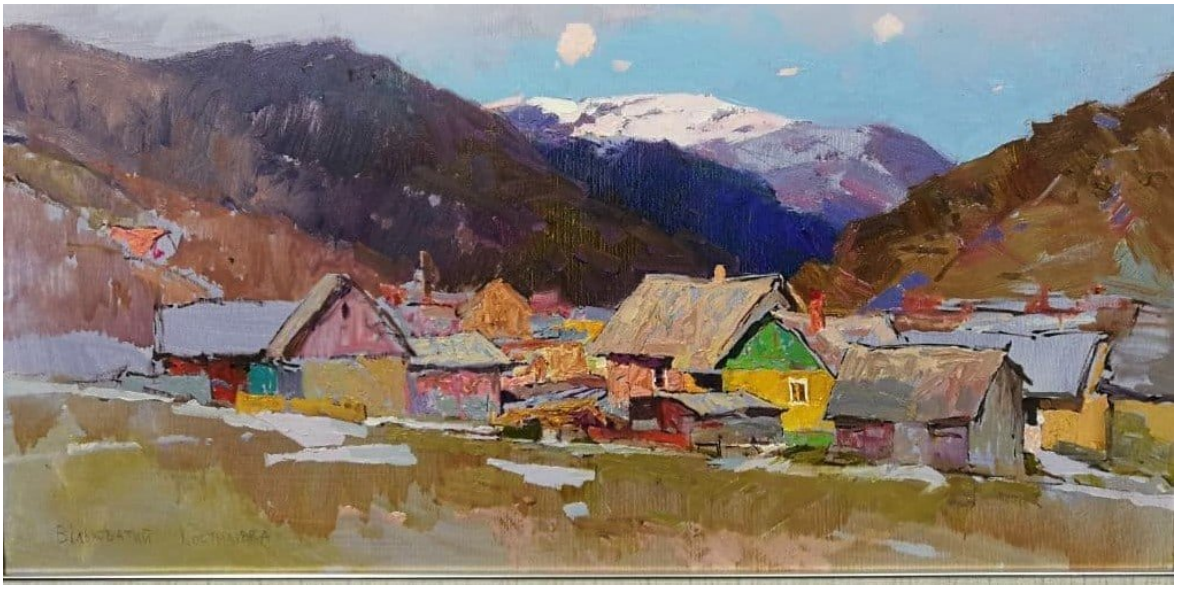
11. В. Шматько. Церква в Західній Україні. 2015.

12. В. Шматько. У горах Колочави. 2018.

13. В. Шматько. Осінь у Колочаві. 2018.

14. В. Шматько. Березень. Вільховате на Рахівщині. 2019.

15. В. Шматько. Ранок. Домівки з червоними дахами. 2019

16. С. Васильківський. Ранок. Отара в степу. 1884. Олія, полотно. 62х115

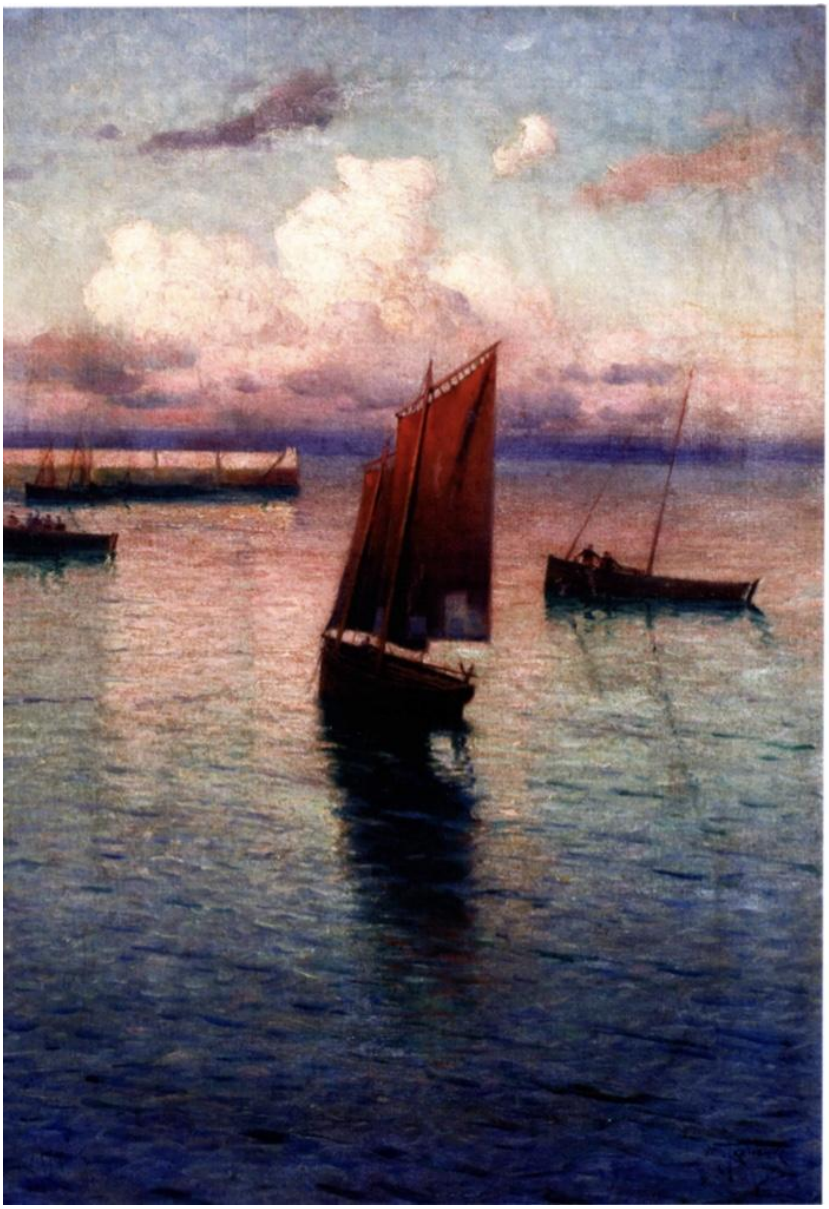
17. С. Васильківський. На Дінці. 1901. Пастель, папір. 24,3х37,3

18. С. Васильківський. Дніпровські плавні. 1896. Пастель, папір. 32,4х50

19. С. Васильківський. Весна на Україні. 1883. Олія, полотно. 60х105

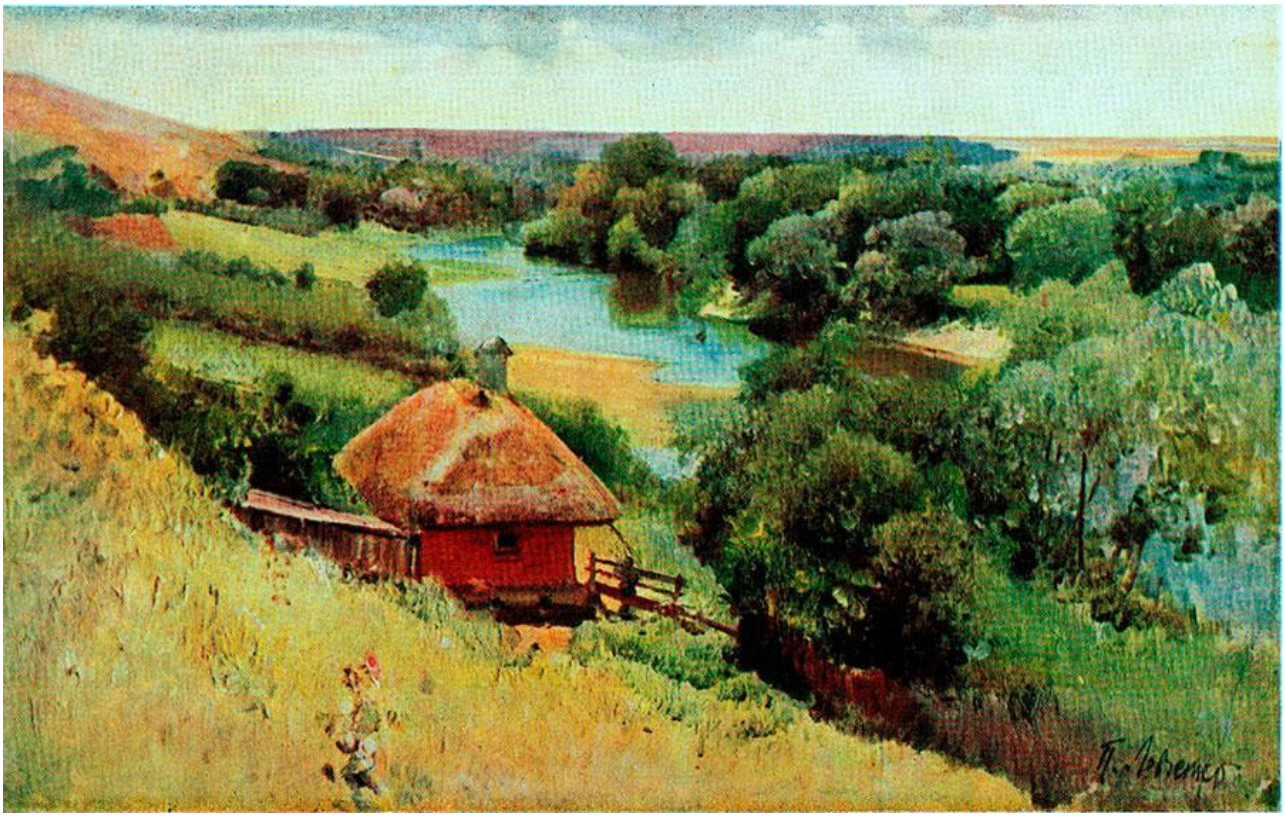
20. М. Ткаченко. Вітрильник. Середземне море. 1893. Олія, полотно. 73х50,5

21. М. Ткаченко. Весна. 1907. Олія, полотно. 50х60. 109,5х143,5

22. М. Ткаченко. На березі моря. Крим. Олія, дерево. 18х24

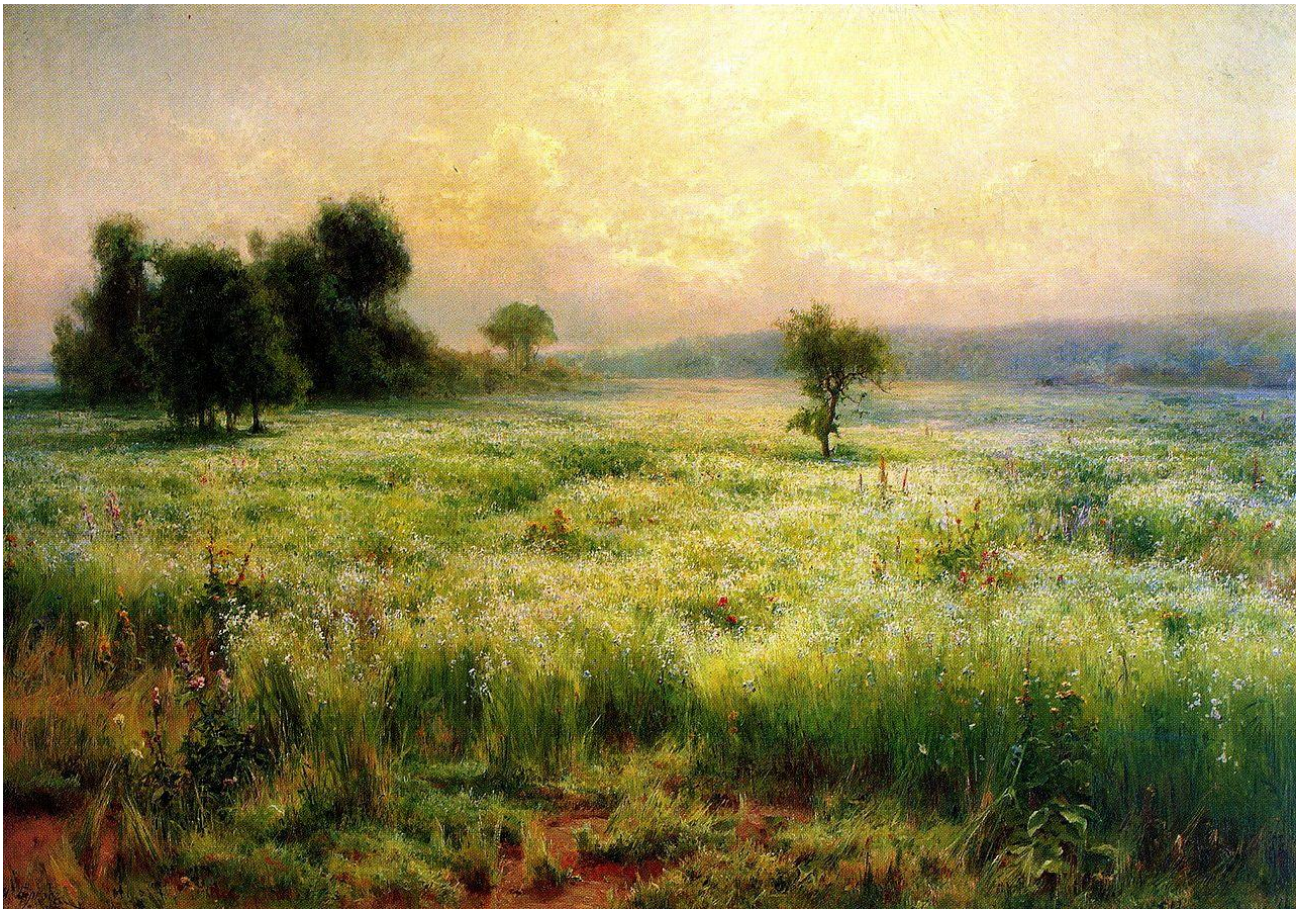
23. П. Левченко. Україна.

24. П. Левченко. На Харківщині. 1900. Олія, полотно. 30х45,5

25. П. Левченко. Вітряк

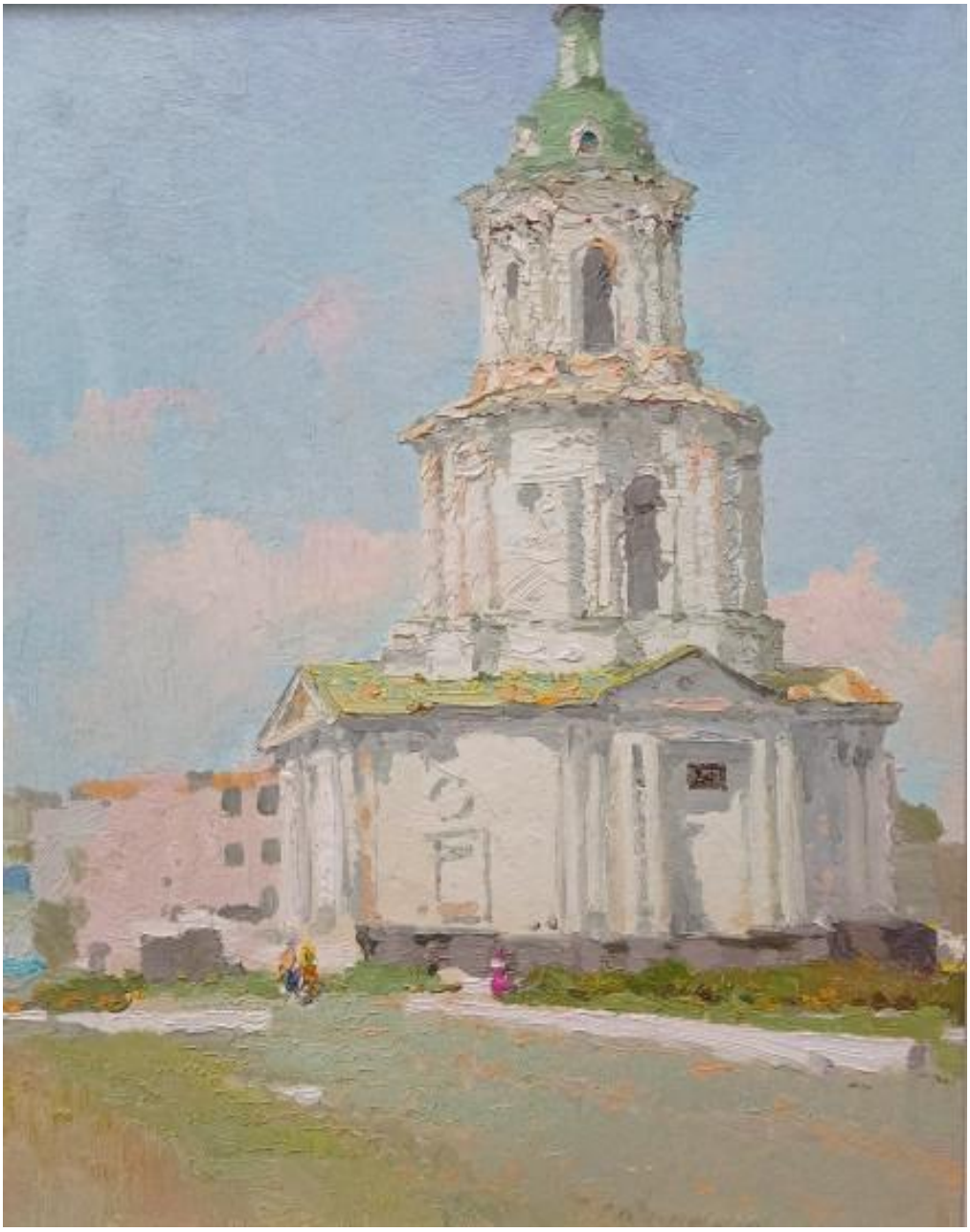
26. М. Беркос. Льон цвіте. 1893. Олія, полотно. 126,5х198,5

27. М. Беркос. Яблуня цвіте. 1919. Олія, дерево. 23,5х43,8

28. М. Беркос. Липень. Маки розцвітають. 1913. Олія, полотно. 89,8х152

29. В. Шматько. Ансамбль Покровського собору в Охтирці. 2004. Олія, картон. 41,5х33

30. В. Шматько. Мгарський монастир. 2005. Олія, картон. 39,5х49,5

31. В. Шматько. Церква у Лубнах. 2005. Олія, картон. 40х50,3

32. В. Шматько. Чигирин. Старі млини. 2012. Олія, полотно. 39,5х79,5

Додаток В

Інтерв'ю авторки з Валерієм Шматьком. 11.11.20

Пейзаж - найбільш шляхетна тема ...

Пейзажний жанр з'явився дуже багато років тому, він розвивався і розвивається зараз, в сучасному світі. Думаю ... це тому, що любов до природи в нас закладена, як то кажуть, "від природи". Хтось її фотографує, а хтось переносить яскравими фарбами на полотно.

Ось і мені вдалося поспілкуватися з цікавою людиною, яка любить спостерігати за природою і в той же час створювати мистецтво. Валерій Шматько - сучасний харківський художник, пейзажист, майстер колористичної живопису і пленерист. Він - уродженець Харкова, який закінчив ХДАДМ за фахом «Реставрація творів мистецтва». Валерій досить активна людина, часто бере участь у виставках, конкурсах, пленерах, а його картини розлетілися по всьому світу.

Догадайло: Розкажіть трохи про те, коли і як до вас прийшла творчість? З чого ж все починалося?

Валерий Шматько: В дитинстві я дуже багато хворів, подовгу, іноді два місяці був у лікарні і в цей час у мене було багато вільного часу. У шкільні роки вчитель малювання завжди виділяв мої малюнки. Він давав дуже цікаві образні завдання. Припустимо, намалювати не конкретні речі, а асоціативні, наприклад, передати радість, сум чи якусь іншу емоцію. Вже професійно я почав займатися у мистецькому гуртку Будинку культури ХЕМЗ.

Д.: Кожного творця мистецтва щось або хтось надихає. Що і хто є для вас натхненням?

В.Ш.: Мене надихають картини таких шанованих художників як Айвазовський, Коро, Левченко, Васильківський. Також відвідування музеїв, які я відвідував

змалку. З життя мене надихають цікаві сценки, людські типажі, гарне ранкове та вечірнє освітлення пейзажу.

Д..: Кого ви вважаєте своїми вчителями?

В.Ш.: Своїми вчителями я вважаю Євгена Павловича Єгорова, Анатолія Леонідовича Наседкіна, Миколу Федотовича Селютіна – того фронтового товариша відомого київського художника Віктора Васильовича Шаталіна, вони разом у Харкові до війни відвідували художню студію. Селютін був чудовим карикатуристом і графіком. Він малював для гумористичних видань "Крокодила", "Перець".

Д.: Валерій Миколайович, а які художники вам найбільше подобаються? Із зарубіжних і українських, з сучасних і не сучасних майстрів ...

В.Ш.: Мені подобаються дуже багато художників, яких понад 1500. З росіян – Рєпін, Сєров. Із закордонних – Каміль Коро; Джон Констебль, у творчості мене чіпляє експресія, передача повітря; Роберт Карпентер мені подобається за його простоту, ясність та наївність; Корнеліус Баба.

Творчість Мильникова та Мойсеєнка сильно вплинули на розвиток харківської школи живопису.

Іспанський художник Хоаким Сорольля. Австрійський художник Егон Шіле: психологізм, емоційність; американський графік Дін Корнуел. З сучасних – Тибор Чернуш, це румунський художник, який жив у Франції. У його творчості подобається передача повітря, світла, пластичність постатей.

Д.: В основному пишете пейзажі? Чому? Як змінюється розуміння пейзажу з часом?

В.Ш.: Пейзаж найвдячніша тема, його відчувають і розуміють усі. Пов'язано ще з тим, що завжди була можливість брати участь у пленерах, на яких часто можна насолодитись різними станами природи, регіональними особливостями ландшафту.

У Іллі Рєпіна, якого я ціную як художника та педагога, є гарна фраза, яка дуже підходить до теми пейзажу: "Спочатку художник пише складно та погано, потім пише складно та добре, і тільки зі зростанням професіоналізму – художник пише просто та добре".

З віком приходить розуміння "широко письма", узагальнення, стилізації, відхід від деталізації.

Д.: Ви відносите себе до імпресіоністів. Що саме ви використовуєте, а що ні з цього напрямку?

В.Ш.: Я не вважаю себе імпресіоністом у чистому вигляді, тому що я віддаю перевагу творчості більш реалістичній. Наприклад роботи Левченка та Ткаченка мені ближчи, ніж роботи Клода Моне та Каміля Пісарро. Елементи імпресіонізму використовували та використовують багато художників, не будучи при цьому «чистими» імпресіоністами. З цього напряму я сприймаю почуття повітря, кольорові тіні та світла.

Д.: Ви пишите картини інтуїтивно, за внутрішнім відчуттям або цікавитеся тим, що в даний момент з'являється в пейзажному живописі і орієнтуєтесь на щось нове?

В.Ш.: На початку йде вибір мотиву, він перш за все повинен мене надихнути, тобто інтуїтивно підбирається близький мені стан природи. Потім у процесі роботи над картиною вже проводиться суворий аналіз композиції, організації ритміки, особливостей колориту, виділення головного та другорядного. У пейзажному сучасному живописі не бачу нічого нового.

Д.: Як часто ваші роботи потрапляють на виставки? Наскільки важлива для Вас думка глядачів? Чи буває хвилювання від того як картини будуть прийняті публікою?

В.Ш.: Найбільше у мене пройшло виставок у Китаї та Америці, тому що там зараз найбільший ринок творів мистецтва та його затребуваність. В Україні останнім часом виставки моїх робіт відбуваються за результатами пленерів. За останні

три роки виставки моїх робіт відбуваються у зв'язку із проектом «Найкращий художник» на Поділлі (Вінниччина). У цьому проекті я був переможцем у 2018 році серед українських художників; у 2019 році, серед українських та зарубіжних художників; 2020 року я вже був членом журі конкурсу.

Про думку оточуючих можу сказати так: мене цікавить думки художників та професіоналів, критична думка глядачів мене хвилює менше.

Д.: Ви побували на Сході і зробили серію пейзажів. Розкажіть детальніше про специфіку теми, худ. метод, прийоми, які використовували в цій серії.

В.Ш.: Близький Схід – це інший світ. Він у мене асоціюється з минулим, ніби потрапляєш у Середньовіччя та вивчаєш старовинні пам'ятки мистецтва (Йорданія, Сирія, Ізраїль). Там особливий настрій, особливі поєднання кольорів: землисті, приглушено зелені і жовті, сірі відтінки.

Д.: Ваша остання серія пейзажів з Закарпаття. Чому вас привабив саме цей регіон? Що особливого / нового / відмінного від інших серій?

В.Ш.: Карпати завжди справляють на мене сильне враження. Насичений колір, сонце, дерев'яні будівлі, велика кількість водойм, гірські ландшафти завжди мене надихають. Не люблю писати літо, багато відвертих відтінків. Карпатські краєвиди красиві восени та навесні. Карпати розкриваються не відразу, їх можна собі пізнавати дуже довго.

Д.: Які сенси вкладаєте в свої пейзажі? Любов до природи, передача настрою, відчуженість від повсякденності, зв'язок з традиціями певної території, особисті переживання або щось інше?

В.Ш.: З перерахованого… це справді любов до природи, передача настрою та особисті переживання.

Валерій Шматько все ще загадковий для мене художник, одночасно закритий і ніби як відкритий для спілкування. Пейзаж – шляхетна тема, яка близька багатьом людям і мені в тому числі. Тому художники, які пишуть свої роботи на

цю тему, особливо цікаві, адже вони переносять на полотно не тільки мальовничу природу, а й особисті настрої і переживання.

Додаток Г

Інтерв'ю авторки з Валерієм Шматьком. (21.01.2022)

Валерій Миколайович Шматько – харківський художник, пейзажист і просто цікава людина з багатою, життєвими історіями, біографією. Його яскраві, фактурні полотна вражають не тільки українських глядачів, мистецтвознавців, кураторів, а також й закордонних галеристів та колекціонерів.

Ми домовилися зустрітися «під градусником», ось так і почалося наше особисте знайомство. Сьогодні ми продовжуємо говорити про пейзажі Валерія Шматька, та про те, хто та що вплинуло на творчість художника.

Догадайло: Валерій Миколайович, на скільки я знаю, пейзаж – основний жанр вашої творчості, та чи завжди так було? Чи працювали в інших жанрах?

Валерій Шматько: Пейзажний жанр завжди був основним напрямом моєї творчості, тому що він є більш затребуваним. В інших жанрах я працював, але менше ніж у пейзажі.

Д.: Ви багато років працювали в цьому жанрі, напевно протягом всього творчого шляху пейзаж еволюціонував, чи це так?

В.Ш.: Так, звісно. На початку творчого шляху я писав пейзажі, які були більш оповідальними. Але вже в останніх роботах я більше звертаю увагу на емоційну складову. На сьогодні, в пейзажах сюжет мене цікавить менше. Головним, є передача настрою в цілому.

Кожен художник пробує різні техніки, стилі та розміри робіт. Треба все змінювати, щоб розвиватися та досягати нових емоційних настроїв.

Д.: Чи завжди пейзажі пишуться на пленерах, з натури? Чи з начерків теж?

В. Ш.: Як правило, я пишу з натури, але іноді завершую роботу в майстерні.

Д.: Так, тоді трішки повернемося до питання еволюції пейзажу. Як ви вважаєте, хто вплинув на розвиток та зміни в вашій творчості, саме в цьому жанрі?

В.Ш.: Я вивчаю творчість практично всіх пейзажистів, починаючи із Джона Констебля, барбізонців, імпресіоністів. У кожного гарного художника можна багато чого навчитися. Але я вивчаю не лише пейзажистів, ще мене цікавить творчість Гелія Коржева, французького художника Ежена Будена, іспанських художників Маріано Фортуні, Хоакіма Світа, Хоакіма Сорольля. Антон Кашшай, Йосиф Бакшай, Гавриїл Глюк, Андрій Коцка – закарпатські художники, які також вплинули на мою творчість. Ефекти світла та повітря я вивчав у творчості Каміля Пісарро, Едуарда Мане. З часом пріоритети в мене змінювалися.

Д.: А що скажете про харківську пейзажну школу? Який вплив справила вона?

В.Ш.: Левченко, Васильківський, Ткаченко…. Я вважаю, що вони одні з найкращих пейзажистів української школи. В їхній творчості мене приваблює техніка письма, емоційна складова, колорит. То можу сказати, що так, харківська пейзажна школа також вплинула на мій живопис.

Д.: Тож, є багато художників, які вас надихають, але знаю, що ще вас надихає природа. Я знайома з серіями ваших пейзажів Закарпаття та Близького Сходу. Які ще серії можна виділити?

В.Ш.: В мене є пейзажі, присвячені ландшафтам Слобожанщини, Франції, Криму, російській Півночі.

Д.: Чому залучаєте саме ці регіони? Розкажіть докладніше про специфіку тем, худ. методи, прийоми, які використовуєте в цих серіях.

В.Ш.: Кожен регіон відрізняється своїми унікальними рисами, своїм колоритом та освітленням. Карпати глибші в настроях, порівнюючи з радісним Кримом. Гори навіюють більше роздумів про сенс життя, роль людини, її призначення. А от Сирія та Близький Схід – це столітня історія, легенди, які приваблюють своїх дослідників.

Д.: Дуже цікаво, що кожне місце викликає особливий настрій. А чи правда, що ваш живопис більш відомий європейським галеристам та колекціонерам, ніж вітчизняним арт-критикам та кураторам?

В.Ш.: Так, мій живопис більш відомий у Китаї та Америці, ніж в Україні.

Д.: Знаю, що останнім часом, за кордоном проходять виставки ваших пейзажів. А як часто відбуваються виставки в Україні?

В.Ш.: У мене було багато виставок в Україні у 2001 – 2005 роках. Потім виставок було більше за кордоном. Останні персональні виставки були у Вінниці, у художньому музеї та галереї «Інтершик».

Д.: Чи берете участь в аукціонах? Як часто ви продаєте свої картини?

В.Ш.: У закордонних аукціонах я брав участь у Китаї в 2014 – 2018 рр.. У Києві 2013 року брали участь в аукціоні «Геліос». Можна сказати, що роботи продаються доволі часто.